

275

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 375.

כתר כהנה

KESER KEHUNA

enthaltend :

Geschichte des Stammbaumes des berühmten
Casuisten SABBATAI KOHEN, Verfasser des
„SIFSE KOHEN“, seine Biographie, nebst
Biographien seiner Enkel und seiner ganzen
Nachkommenschaft

von

Bernhard Friedberg

Verfasser des »Luchot Sikoron«

Krakau.

Verlag des Verfassers :
Bernhard Friedberg, Biala b. Bielitz.

DROHOBYCZ.

Druck von A. H. Żupnik

1 8 9 8.

1127293

ס פ ר

כתר כהנה

יכלכל

תולדות רבנו **שבתאי כהן** ז"ל בעל "שפתי כהן",
קורות אבותיו, תולדות בניו ונכדיו צאצאי מעיו, כצירוף
קורותיהם ושימת עין על ספריהם.

מ א ת

חיים דובעריש פריעדבערג

מ ק ר א ק א

המחבר ספר "לוחות זכרון".

פי שפתי כהן ישמרו בעת ותורה
יבקשו מפיהו. (מלאכי ב' ז')

דראהביטש.

בדפוס א. ה. זופניק. — בהוצאות המחבר.

תרנ"ח.

פרק ראשון.

רבנו משה כ"ץ אשכנזי ובניו רבנו מאיר, והר" שמואל ויינוועל כ"ץ.

א. האיש אשר הננו ה' ביתרון דעת ותבונה וצופה ומביט בספרי קורא הדורות מראש, ונרסה לתאבה נפשו לספור ולמנות דור דור ודורשיו, דור דור וחכמו ודור דור וספריו, ויבא אמנם לדעת איך נאמרו בצדק ובמשפט אמרות מהורות מוזקקות שבעתים: כי מצרפת תצא תורה ודבר ה' מאשכנז. (נאם הריב"ש ז"ל בתשובותיו). — אשכנז הוא רבתי במדינות ושרתי בנוים מקדם קדמתה וממנה יצאה מאז מעולם תורה לכל אפסי ארץ, המקומות אשר שם נחתים בני ישראל, מגדולי הראשונים אנשי השם, וגם האחרונים אשר בקדלם יחד שם כבוד הרב הג"מ משה מנוע כהנה מזרע אהרן, אשר הורה משפט וצדק בתור דָּן בעיר פֶּראַנקפורט אשר על נהר מיין, משם רועה אבן ישראל ויצא אדיר שמו ואגדתו על ארץ יסדה, שם המליטה לו אשתו העדינה במהצית המאה הרביעית בן נחמד אף נעים ויקרא שמו מאיר להיות מאיר לארץ ולדרים עליה; כשושנה תפחה ותעל נצה ציץ ופרח העלם מאיר, ויגדל, ויהנך אותו אביו לתורה ולתעודה, וישלחהו עירה קראקא לשקוד על דלתי התורה, ולשאוב מבאר הבר שר התורה הג"מ מאיר מלובלין, אחרי זמן מה נתעלה הג"מ משה להיות רב אב"ד בעיר דאנהויזען הקרובה לאנשבאך אשר במדינת בייערן, ושם שפתי כהן שמרו דת ודעת ותורה בקשו מפיוהו וכמלאך ה' צבאות הוקירוהו אנשי ערתי, וישמרוהו, וכבבת עינם נצוהו בשכנו בתוכם עלי אדמות, ושם אחריתו עדי אובד, ונפשם עליהם תאבל כי אבד חסיד מן הארץ, ויספדוהו ויטמנוהו בעפר אדמתם במקום שארית אדמת גאוני עירם.

ב. בנו הג"מ מאיר האיר אמנם עלי תבל — כאשר צפו לו מראש וינבאו עתידתו — ברוחב בינתו ותכונתו הִרְבָּה ככולא תלמודא ובפוסקים ראשונים ואחרונים, ואתו עמו למד בצותא הוא הג"מ יהושע האבדיק קראקא וכשרמדו יחד והגיעו לאיזה שטה עשו תנאי ביניהם שלא לעיין ברש"י ותוספות, כא ללמוד ולהבין צורתא דשמעתתא בעיין שכלס עד מקום שידם מגעת והג"מ יהושע היה קְבוֹן לפי רש"י והג"מ מאיר לפי תוספות, וכך החזיקו כל ימיהם, (בהקדמת ספר חבורי לקוטים מר' זעליג ברי' איווק מרגליות, אמ"ד תע"ה). אחרי אשר פרש הג"מ מאיר כשחר אורו הכתר בכתר הרבנות מעדת אמסטיבאוואי, אשר במדינת ליטא, ושם הולידה לו אשתו תרי בני סמיכי, בנו בכורו הג"מ שבת' ומשנהו הג"מ יונה נחום, ובת אחת, מעיר אמסטיבאוואי יצאו לו מוניטין בתבל ויהי לשם ולתהלה בכל אפסי ארץ, והגאון האדיר מ' משה המהבר ס' חלקת מהוקק האבדיק ויילנא הריץ עמו שאלות ותשובות ונשאו ונתנו בדת ודין, והרב הזה כותב עליו בכבוד גדול ומתארהו: "אהובי הגאון נר ישראל עמוד התוך אשר בית ישראל נשען עליו" (חלקת מהוקק סמן יז ס"ק כ"א), וכמו כן מתארהו הג"מ יהושע הגל, ידידו

מנוער: "פלפלא חריפאתא, גל מסתרתא ועמיקתא, הוא ניהו הגאון נ"י ע"ה, יושב בשבת תחכמוני, ר"מ ר"ג מ' מאיר כ"ץ גר"ו" (בראש תשובתו הנדפסת בשו"ת אשר בסוה"ס גבורת אנשים), ורבים מרבני הומן שאלו את פיו ומשכימין לפתחו לדרוש בעצתו בעניני איסור והיתר ובענינים שונים, והוא השיב לכל אחד בענות רוחו, ועשר מתשובותיו היקרות נדפסות אחרי מותו נספחות אל הספר "גבורת אנשים" (דעסויא תנ"ז), ומדן ערוכות להג"מ אברהם בהג"מ שו"ת משאת בנימין מיום ו'ך כסלו שצ"ז; ולהג"מ א"י זק" (1) מיום כ"ב שבת שצ"ח. באחרית ימיו נתקבל לאב"ד בעיר מאהלוב שעל דניפערה, ולכבוד בנו בכורו בר בטנו אשר הקן אז לדפוס ספרו, שפתי כהן' על ש"ע יוד' שר זאת השירה:

גן	במעשה ידך אב	מה פרי ובר בטני
גן	אל יי אהח	אלהים יתנה פני
גן	אם תקמתך פהיין תרו	ישמח לפי גם אני
גן	ספרים פתבונה לכו	רב עוד יוסף בני
גן	הגאונים מרנן ורף	הלא יסמימו בעלי אסופות
גן	פרבי ית	כי חפס פרי פטרפות
גן	להנחהו פעמוד הע	האל יגן פעדו בפפרים עפות
גן	יעלו חן פר"ב ה	נקלצו להפי דבריו תפפות
גן	ירושלים נה ישא	חוק קרתינו השרופות

רבנו מאיר לא זכה לראות פרי תנובת בנו הרוט בעט ברזל ועופרת שחור על נבי לבן, כי בשרם נגמרה מלאכת בנו בדפוס, חקוק עלי לוח, עוב את ארץ הנשיה ולפני שנת ת"ה לקח רכב ישראל ופרשיו השמימה.

ג). בנו השני של הג"מ משה כ"ץ היה הרב מ' שמואל ז"ל וזינוו על אבי הר' אר"י ליב מגיד דק' ליטעוו וקרא סני הסמוכה לנעמרו ב מחבר הס' "פני אר"י" (זאלקאווא, תק"ד).

פרק שני.

רבנו שבתי כ"ץ ואחיו הר' יונה נחום, ואחותם.

א). בנו בכורו, הגאון המופלא רבנו שבתי נולד בשנת שפ"ב (1621) בעיר אמסטריבאווא, העיר אשר אביו קהן כה פאר, ויקשב תורת ה' מפי אביו, והוא אצל עליו להיות פי שנים ברוחו, ולכן זוכרנו בנו זה ברנשי קדש וירימו על הגם בגלל אשר היה מורו, מרריכו ומלמדו להועיל (ראה לדוגמא ש"ך חר"מ סמן ע"ט סק"ב, סמן ק"ז סק"ז), ומלבד אשר שאב ממעין תורת אביו דלה דלה, וישק את רוחו הצמאה והכמהה לנצורות, ולדלות פנינים מעומק ים התלמוד, מבאר ישיבת הג"מ יהושע במ' יוסף המחבר שו"ת פני יהושע בטיקטין, ואח"כ בא הנה בחברת מורו (ראה שו"ת פני ח"ב סי' י"ט) וארחתו נפן לו על שלחן שארו הג"מ נתן שפירא דל המחבר, מגלה עמוקות, "ויהי לו

(1) הרב הזה היה אב"ד בהוראדנא ונזכר גם בשו"ת פני יהושע חלק שני סמן נ"ז.

כבן גדל וירד על ברכיו' (לשון בנו הג'מ שלמה האבד"ק סטאנאב בהסכמתו לש"ך יו"ד).
 כי אז בעוד היו אנלי טל על שפתיו בעודנו צעיר לימים ודך בשנים ראו והכירו בו כי לו
 יתרון הכשר ברעת ותבונה. ונתן לו ד' לשון למודים להעיר און לשמוע בלמודים. ויסע
 עירה לובלין להוסף לקח מפי הג'מ העשיל ומפי הג'מ נפלת ל כ"ן. אך רוחו הכבירה
 אשר כבר הנביא עוף לא שקטה ולא מצאה מנוח לכף רגלה עד בואה ווילנא. שם החל
 רוח ד' לפעם בקרבו לחשוף את זרוע עזו בעמקי ים התלמוד ולגלות חדשות ונצורות לא
 נודעו וללמוד בפני עצמו בשקידה עצומה ובעמקות נפלאה לאמתה של תורה. ושמעו
 השב יצא על פני האי"ן. והגיע לאוני הרב הגדול הנכיר מ' בני מין וואלף במ' בוגם
 נכד הרמ"א ז"ל (ראה מפלת עה"צ צד 6) ראש ומנהיג עדת ווילנא. ויתן לו את בתו
 מרת יענטא לאשה (2). ועודו עול ימים כבר נמנה בבית דינו של הג'מ משה בעד
 "חלקת מחוקק" בעזרת חותנו - זקן ונשוא פנים. ראש וקצין בין הקצינים. על גפי מרומים
 היה משכנו עישר וכבוד ותורה וגדולה בימינו. הון ועושר בביתו. לעד יעמוד צדקתו אשר
 החזיק ידי המי הנאון וספק כל צרכו וצרכי ביתו. (בהקדמת חתנו הר"מ בהקדמתו לש"ך
 חו"מ.) לכן ישב רבנו שבת י שלו ושלאנן בהיכלו והעמיק עיונו בתורה ועלתה בידו
 להכיר את חבורו המפורסם שפתי כהן על השיע יורה העה ולהדפיסו בעירנו קראקא
 בשנת ת"ז (בקרדש) והוא אז כבן עשרים וארבע. ובהקדמתו הוא אומר: "כי באמת
 ובתמים טרחתו טרחות הרבה וכמה יגיעות יגיעות לא עסקתי בשום עסק אחר לא נתתי
 שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות עד אשר הוצאתי
 מכה אל הפועל מהשבתי ובררתי ושקלתי הכל ככף מאונים וחזרתי על כל
 צדדים וצדי צדדים לא אחת ושתיים כי אם מאה פעמים ואחד עם חברים חשונים אהובים
 חביבים וערכים המקשיבים לקולי." ואח"כ יבקש ויאמר:

שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ה' אֹתָהּ אֲבִיט
 בְּבֵית ה' לֵאמֹר יָמִים חֲנִי תְּדַשֵּׁן
 תַּעֲנוּנֹת בְּנֵי אָדָם פְּסוּד מִשְׁחָקִים לֹא יִשְׁכַּחַי
 גִּידוּ עָלַי רַעִי בִּי דְרָבִי ה'
 הַדְּעוֹת הַצּוֹדְקוֹת בְּרַחְמֵי וְהַיְדוֹת אֶהְיֶה יִשְׁכַּחַי
 בִּי אִם לִפְנֵי קָדְמֵי וְלִחֲבָמָה אֲזַנֵּי הֵן יִשְׁכַּחַי
 הַשִּׁדְדָן אֲשֶׁר לִקְנֵי ה' עֲרֵבְתִי בְּקִישֵׁי יִשְׁכַּחַי
 גְּדַרְשֵׁתִי לֹא אֲשֶׁר בְּקִישֵׁי וְלֹא אֲשֶׁר שְׁאַלְנֵי הַשִּׁבְתִּי
 תְּחַן נִזְאַלְנֵי ה' צְבָאוֹת יֵאמֶר יִשְׁכַּחַי

שמונה עשרה נאונים הדור סמכו את ידיהם על ראש הכהן הגדול ויתנו מהדום
 עליו ומהם הגאון בעד תוי"ט (בשנת ת"ה); מורו הג'מ נפלת לי האבד"ק לובלין (ניב

(2) הרה"ח מ' מיכאל בן הרב הג'מ חיים הלוי הורוויטץ נ"י האבד"ד
 בעירנו הואל כטובו לתת על ידי העתקת מצבתה כפי אשר העתיקה בבית העלמין בק"ק
 ואלקווא. וו"ג:

"ביום ב' י"א אייר תס"ה (ג)אבדה האשה הרבנית הזקנה והצפירה
 והנדיבה מרת יענטא בת הרבני הנכיר מוה"ר בנימין וואלף
 מוויילנא אשת הרב הוא מוה"ר שבת י כ"ן ז"ל בעל מחבר
 שפתי כהן. תנצ"ה."

משנת ת"ה; שארו הנ"מ שלמה בהנ"מ נתן שפירא האבד"ק סטאנאב; ורבו הנ"מ
העשיל כתוב: "שכתי וראיתי את החבר הגדול שהכר האלוק המופלא, עושה פלא;
נ"פ"ה ע"ה מו"ה שבת בן הגאון מ' מאיר כ"ץ דל על שלחן ערוך מטור י"ד שפתי
כ"הן ישמרו דעת ותבונה אשר מנעוריו לא נתן לעיניו תנומה ושינה. בסוד משחקים
ותענוגי בני אדם לא יושב עד כי הוציא תעלומה לאורה על מכונה. דינים מחודשים אשר
לא שופתם עין מעולם, וברוב חריפתו ובקיאתו בים התלמוד והפוסקים, צלל במים אדירים
והעלה בידו מרגניתא דלית בה שימי השנות נכבדות והמודות, אגודות אגודות ודינים,
וכללים מכללים שונים, יקרים מפנינים ואדרכמונים, לא הניח מלפלפל ומלדקדק בכל
ההורים וסדקים, חכו ממתקים, דברים עתיקים, שבעתים מוזקקים, ובכן אמרתי בלי שפק
החבר הנ"ל ימצא הן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ובשגם כי ראה ראיתי, ופה אל פה
עמו דברתי, כאשר היה פה אתי במהצתי, ובקנקנו תהיתי, וקנקן חדש מלא ישן מצאתי,
ומפני ישן חדש הוציא חידושים הכבושים תחת לשונו תורת אמת בפיהו, סמוכים לעד
עשויים באמת ובושה, במתן ומסקי, ועל כן הסכמתי עמו להדפיסו לזכות את הרבים
ולרוות צמאונם בחבורו זה אשר נעשה בלי ספק לשם שמים, ולא לשום כונה אחרת הם
ושלום, ועשות ספרים כמותו ירכה בישראל, עד כי יבא לציון גואל." גם מורו הנ"מ
יחשיב בעל מג"ני שלמה יאמר שם בהסכמתו: "עם היות כי מכירו הייתי לשעבר
כי היה אתי עמי במהצתי ולמד בישיבתי ועל קנקנו תהיתי, וקנקן חדש מלא ישן
מצאתי, ועתה הגה וזיתי אשר בעיני ראיתי, כי הוסיף חכמה על אשר שמעתי, הלא הוא
אחד קדוש מדברי האלוק המרומם נר ישראל עה"פ"ה בוצינא קדישא מר יעקא ומר
קשישא, תלמידי הותיק המחכים את רבותיו בר אבהן ובר אוריין כבוד מו"ה שבת
הכהן נרין בן כבוד הגאון עמית ירעי אנוש כערכי מו"ה מאיר הכהן זצ"ל,
שהכר ספר נחמד אף נעים על ספר השלחן ערוך מטור י"ד, ובו הראה עושר כבוד
מלכותו בחריפתו ובקיאתו, כידרו אש מפיו יהלכו חידושים חדשים אשר לא שערום
הראשונים, והשנות נכבדות על הפוסקים האחרונים, וגם אל קצת ראשונים, ובעברי עין
עזיני בספרו שיש לבי בקרבי, ואמרתי ברוך ה' אשר נתן בן חכם ישמח אבי, בתוך העם
הרבי, ובכן סמכתי את ידי עליו להסכים להדפיס לזכות בו את הרבים, יראו רבים וישמחו
ישוטטו רבים ותרכה הדעת, ובלי ספק ישמח אלקים ואנשים, ואולי נזכה כי תמלא הארץ
דעה את ד' כמים לים מכסים, ויתקיים מקרא כתוב ושפכתי רוחי על כל בשר וגו' אכ"ר,
הכיר החותם מפני כבוד התורה בסדר הואיל משה באר את התורה הזאת, שנת ת"ה לפ"ק,
נאם יושיע בלא"א מו"ה יוסף זל"ה"ה החונה פה ק"ק קראקא יע"א." גם אחי המו"ה הנ"מ
משה ר' יצחק ר' בונמ"ש, התן רבנו המהר"ש א' המחבר "מהדורא בתרא" העיד
עליו בהסכמתו שם: "שהוא ספר נפלא ונחמד בעיני כל רואיו, והארץ עיני
ישראל בפרושו ובהוראותיו." וכמו כן הפלוג בשבח הנ"מ שלמה זלמן ב"ר
ירמיה יעקב האבד"ק בריסק.

בשנה הקדמא בשנת ת"ה, כאשר יצא לאור הספר היקר הזה הדפיס רבנו דוד
הלוי בעיר לובלין את "מורי וחב" שלו על שיע י"ד, ובקצה הספר הדפיס דף אחד
השנות על שפתי כהן, ובגלל השנות אלה כתב רבנו שבת בן את ספרו "נקודות הכסף"
ויגמור כתיבתו בעיר ווילנא כ"ז טבת ת"ה (1648) ובחקירתו יאמר ש"אל יערה על
לב הקורא בספרי זה שמפני שהיה לי ח"ו איזה מחלוקת עם הבעל מו"ז
אוישלי בלבי איזה מינא עליו חברתי השנות על ספרו, כי הלא נודע
לכל כי נתקיים בנו את והב כסופה והתורה מחורת על אכסניא שלה

שנעשיתי אכסניא להבעל טו"ז והיה אצלי שלשה ימים וכבדתי כבוד גדול אשר לא יאמן כי יספר, וגם הוא נתכבד כי הרבה עד שנשקני על ראשי ושמה כי ממש כשמחת בית השואבה." ורבונו שבתי שם את נקודות הכסף באמתחתו ולא הוציאם החוצה כי ירא מפני קנאה ותחרות, ויאלץ ישמחו בעלי הציצים כי הרחיב בנפשו עז לגשת להשיג על רבנו דוד שהיה קשיש מנה טובא, ויצאו לאור הדפים אחרי מותו כאשר נביא הלאה. —

שפתי כהן ברור מללה הרחיבו גבול וזרו דעה לבעלי תריסין מורים ושופטים, והיו להם לעינים ולמורי דרך, ובגלל זאת קמו רבים מנאוני הזמן ויהיו לאגודה אחת לחפש ולבקר את ספרו החדש מהחל ועד כלה, ויבואו עליו בטענות וכתובות, בישנאתם אותו בגלל היותו דך בשנים, ויבקשו להשיגו ולתפסו ולהראות שגגות על פניו, שלא יהיה בפיו מענה נכון וזלת לומר: "ברם דברים שאמרתי טעות הם ביד", אך רבנו שבתי לא חת ולא ירא מהם ומהמונם, והשיב להם בענות צדק, וילפת ארחות דרכו בזה"ל:

י"ב.

למאן דהרפי ליה סבינה, שעתיה תימיניה, הוא ניהו האלף בוצינא דנהורא, כשינא בטיהרא, מכוונן שמעתיה מעילאה ותתאה, ואורייתא מכריז עליו בשוקי בראה, כבוד מויה בונס הלוי יצ"ו (3).

הנה ראיתי דברוך אשר כתבת אלי בהסכמת חבריך ורבותיך וחשבתם כי צד צדוני כצפור, והרכיבת להטיה דברים, ולהפליא פלאי פלאות, וכל דבריכם כאין נחשבו לי, ואני הנני יוסף להפליא עליכם שאתם משיגים עלי בלי עיון היטב, הטרם תדעו כי ינעתי עצמי הרבה בעת אשר חברתי ספרו "שפתי כהן", ולא כתבתי שום תיבה או אות אחת עד שבררתיו תחלה כסולת נקיה במתן כפלפול הכרים ולומדים גדולים כאשר ידוע בלי ספק, ולכן במטותא מנייכו, כי אזי פסקו ידי לקמייכו לא תדונוהו במהירות, רק הדק היטב, היטב הדיק, והאמת תראו אחרי אשר תדקדקו בדברי אלה.

וטרם אחלה לדבר אברך את ה' על אשר אתם מודים לי לענין הדין, ואינם משיגים עלי רק כמה שכתבתי שהכית יוסף לא סבירא ליה הכי ותמהתי עליו, ואתם אומרים שגם הכית יוסף ז"ל סבירא ליה הכי ומורה לדברי ותמהתי אינה תמיה, אבל באמת כל מעיני ייפוט בצדק שיפה בנותי בהבנת דברי הכית יוסף, ואביא כמה ראיות לדברי כו'.

הכיד אהובי דמר הטיוד ש ב ת י בלא"א הנאון מויה מאיר כ"ץ וללה"ה (4)

נוסף על האגודה הזאת אשר רדפו את רבנו מנחה, היו שני מחותניו אהוביו ורעיו מגדולי הדור והוא, ולדאבון נפשו קנאו בספרו ויגששו בו למצוא איזה הוראה בלתי נכונה, לשים ברבנו תלה, ולזרות את ספרו הראה, הראשון, הוא מחותנו הנאון מויה אהרן שמואל קאידנובר בעל "ברכת הובה" כתב (בספרו שו"ת אמנות

(3) הרב הזה מובא גם בשו"ת צמח צדק סי' קט"ז. —

(4) התשובה הזאת נדפסת באריכות דברים בסוף הספר, אור צבי" עה"ת (ד')

לכוב תרל"ה) כפי שנמצאה בכתיבת יד רבנו השי"ך ז"ל, ומשם ידרשנה המבקשה. —

שמואל סמן מ"ח: "ומחותני בעל הש"ך שגנ בזה בספרו ש"ך יו"ד".
 עוד כתב (שם סי' ט"ז): "ומחותני ז"ל בש"ך יו"ד סי' קפ"ז ס"ק כ"ט שגנ
 בזה והוכחתי אותו על פניו ז"ל". ועוד יתר מזה כתב אל הרב בעל נחלת
 שבועה: "ומעלתו שם לבו אל האחרונים ספרי הטו"ז והש"ך, ואני לא כן אנכי
 עמדי, עיקר עסקי ת"ל בש"ס ובפוסקים הראשונים, ועד שאני מגרמי נרמי באחרונים נאכל
 בשרא אפתורא דרהבא בש"ס ובפוסקים הר"ף והרמב"ם והרא"ש שהם יתר שהכל תלוי בו,
 כי האחרונים מבלבכים הדעת והזכרון, כי ת"ל כל מה שהעלו על
 ספריהם על הרוב, הדברים הנכונים באו מפי מור"ז ז"ל, ומכית מדרשנו,
 ומה שאינו ברור הוא מדעת האחרונים, ומי שהוא בכית מדרשנו אראה
 לו חבילות ⊕ טעיות בכל דף מספריהם, על כן אין עסקי עמהם ת"ל
 ודי בזה, ולכן יש למעלתו למכור ספריהם וקנות ד' טורים עם הבית
 יוסף". (ש"ת נחלת שבועה סמן נ"ף). קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי א"ש, אמר
 שלמה בחכמתו — ומחותנו השני אשר עצור במלץ בל יוכל, וסוף מעשהו במחשבה
 תחלה לשום את כבוד רבנו לשמצה בכתבו לבנו בתשובתו (עבודת הגרשוני סי' י"ז):
 "הנה לדינא אעין ואומר אם הוא דברי הש"ך מוסדים על אדני האמת, ודאי יפה כונת,
 ודין אמת דנתא אבל לענ"ד במחילה מכבודו של הש"ך לא כוון יפה
 בזה". ואף גם זאת תכתוב ידו (שם סמן ט"ז): "והוא כמו שפסק מהר"ר שבת
 כהן בספרו ש"ך אשר רוב הרבנים אשר אין בידיהם ספרים לעיין בהם
 פוסקים אחריו".

עתה קורא משבילי אל יעלה על לבבך כי דבריהם עשו פרי והועילו למעט את
 כבוד רבנו שבת י ואת חין ערך ספרי הלילה! רבנו הכניע אויביו תחתיו, ומשנאויו כל
 יקומון ועל אפס ועל המתם כל כלי יוצר עליו לא צלה, ולא אבף לפניהם כאמון ראשו,
 וחסון הוא כאלונים, כי ספרו היקר נתקבל לרצון לפני תופשי התורה כל יודעי דת ודין
 בכל תפוצות ישראל למרות משנאויו ומקטריגיו, ונדפס עוד הפעם לבקשת הבים וכן
 שלמים בעיר פראג שנת תכ"ז (1667), ואחר עשר שנים ראה אור הדפוס בפעם השלישית
 יחדו עם הטו"ז בעיר ווילמרשדארף ועל השער קראוהו בשם "אשלי רבבי" וכתבנית
 הזה נדפס פעמים רבות, ובזמן האחרון חבר הגאון המובהק מ' יוסף תאומים ז"ל ספרו
 היקר "פרי מגדים", הכולל שני ספרים האחד בשם "שפת דעת" לברר סברות
 וספקות רבנו הש"ך ז"ל, והשני בשם "משבצות זהב" על הטו"ז.

רבנו שבת י הו חיים נעימים עם אילת אהבים ויעלת חן היא רעיתו העדינה אשר
 חנן אותו אלהים ותלד לו זרע בירך, בנם בכורם ההנימ' משה כ"ן, בתם מרת אסתר
 השנית, ומרת טויבה השלישית, ובנם הצעיר הר' מאיר, אשר נדבר מהם בפרק
 השלישי הלאה. רבנו ראה עני עמו בשנת ת"ח ות"ט כאשר הצר הצורך המיעלניצקי
 הניף עליהם שבת אפו ועברתה טבח ולא המל ובלע את נאות יעקב ואת נודו השם,
 ובלשון למודים אשר חננו ה', כי לו תפודי זהב במשכיות כסף, תאר בשרד נאמן את כד
 התלאה אשר מצאה את אחינו או, והרפתקאות אשר השתרנו עלו על צוארם ב"מ ל'ה
 עיפ"ה, והא לך תארה:

"הלא ידעתם אם לא שמעתם כל עם ה' השרידים אשר ה' קורא עליהם ואל דברו
 חרדים בד' כנפות הארץ מפורדים ומפורדים כל מקום אשר דבר המלך ה' צבאות ורתו
 מניע אבל גדול ליהודים צום וכבי ומספד מר יצע לרבים גדולים ונכבדים לבשו שקים

והעלו עפר על ראשם קצינים ורוזנים ונגידים על בית ישראל ועל עם ה' כי נפלו בחרב
 בנזרות בידי ערלים וטמאים רשעים אדורים וודים הרגו לאלפים ולרבבות ישרים ותמימים
 חסידות וחסידים בני ישראל הירקים ומסולאים בפו הנחמדים ונאונים ורבנים בעלי תרוסין
 המלמדים עם התלמידים הלא המה עם בזוי נבזים ושפלים פוחזים ורקים הם הזונים המכונים
 בשם קאזקיין איכרים וכורמים עובדי אדמה התאספו קרובים ורחוקים ויוזמו יד במלך ושדיו
 וסגניו עם גדול ורם כענקים הוא המלך ולדיסלאו מלך כשי ראוי למנותו בין צדיקים כי
 מעולם הטיב חסדו עם היהודים ואת בריתו אתם הקים בשנת חמשת אלפים וד' מאות
 ושמונה לבריאת תכל ושחקים בחדש הראשון הוא חדש ניסן גדלה דמעת העשוקים כי
 התחילו אז הרקים לקציץ ולזנב הנחשלים משושנת העמקים ויהרגו חסדי עליון קדושים
 וצדיקים וחשוקים כמה מאות נפשות קדושות אבזנים הנאניהם ונאנקים ויצאו לנגדם שרים
 רבים ועם רב מעם הפאלקיין ללחום עם הרקים לשלם להם כפרי מעלליהם ויהי כאשר
 הקריבו הפאלקיין לבוא אל מהניהם אל ארין אקריינא וסביבותיהם אז באו הרקים בערימה
 ותחבולה עליהם כי גם אותם הרקים הנרשמים בכתב אמת בספריהם אשר הוא מעולם
 חק ולא יעבור למלכות פולין כתוב בדתיהם י"ב אלף חלוצי צבא קאזקיין יאזרו הלציהם
 לשרת את המלך ולעורו ככל אשר יגזור עליהם ועתה הפרו חק וברית וברתו ברית עם
 שאר הרקים אהיהם וגם שלחו והתאספו עם רב מהקדרים אליהם וסכבו את שר צבא
 המלך עם כל השרים ומשרתיהם ועבדיהם ויהרגו מהם הרג רב ואבדון ויבזו את כל כספיהם
 גם שרי הצבא עם שאר שרים הרגו על הלליהם וזה היה סמוך לחג השבועות שלשה ימים
 לפני אדיהם ביום הרביעי הוא יום מוכן לפורענותיהם. ובאותו יום נאסף המלך אל עמו
 ויצאה נשמתו במדינת ליטא רחוק מאד מארין אקריינא מדינתו ויגע ויאסף סמוך לעיר
 הגדולה וילנא היא הבירה במלכותו ולא ידע המלך דבר מהמלחמה בשעת פטירתו גם
 הרקים לא ידעו אז ממותו ואנחנו עם ה' עבדיו וצאן מרעיתו הנפוצים במדינת ליטא היינו
 בוכים ומתאבלים על המלך כבוד מנוחתו ועדיין לא ידענו מהגזרה רעה אשר גזר ה' על
 נחלתו וכל בית ישראל אשר בארין אקריינא עזבו כל איש את ביתו השליבו משכנותיהם
 וארצם ולא נשאר לאיש כי אם נירתו ומעוט רכושם אשר הניסו כל א' למחיתו ואת יום
 מקרא קדש חג השבועות הללו דחו כי הוכרחו לברוח ולעמוד על נפשם כאיש נבורתו
 שבת חגנו ומועדנו אשר כל עדת ישראל יעשו אותה. ורבים נסו לק' נעמרי"ם העיר הגדולה
 והחשובה היתה ראש לקהלות ולא ידעו עדיין מפטירת המלך כל אותן הגלילות ובגלל כן
 היו מקוים עוד ליושב תהלות ישלח עזרתו על ידי המלך בעם רב ובמקהלות יהי אחרי כן
 כשמעם ויתעצבו מאד ויבכו בתחנונים ותפלות ודמעתם על לחיים תמיד וקוננו קנות
 ויללות ויראו כי בלתה עליהם הרעה מנורא עלילות והרקים כאשר שמעו מפטירתו שמהו
 שמחות גדולות או נפלה רעהו ופחד על כל עם הפאלקיין ולבשם הלחלות שבת אזהה
 ונשמנו דרכים ומסילות ובאו לק' נעמרי"ם כחמשים רקים בתחבולות והשמיעו שם קול
 הצוצרות ושופר וכל העם רואים את הקולות כאלו עם הפאלקיין יבואו בסוסים ורכבים
 במצהלות למען יפתחו שערי המבצר לבלתי יהיו נעולות והצלחיו מעשה שטן וכן עשו
 מזמותיהם מעשה נבלות. והרגו בעיר כמו ששת אלפים נפשות קדושים נאונים ורבנים
 חכמים ונבונים זקנים וישישים בחורים ובתולות התנים וכלות טף ונשים ובפרט הנאון מוריגו
 הרב ר' יחיאל מיכל חכם חרשים וכמה מאות טבעו במים ובכל מיני יסורים קשים ובבית
 הכנסת לפני ארון קדש הקדשים שחטו בחלפות המשוררים וההוגים והשמישים שם העלו
 בני ישראל עולות וקרבנות ואישים עקרו עצמם כאילים וכבשים ותישים לריח נחוח יעלו
 לשוכן תרשישים ואח"כ החריבו הבית מקדש מעט שם שאגו צוהרים ורוגישים והוציאו כל

הספרי תורת ישנים וגם החדשים וקרעום לגזרים ונתנום למרמס רגלי אדם ובהמה סוסים ופרשים וגם עשוי מהם סנדלים ומגעים שקורין פאסמליים וכמה מיני לבושים והפכו הכתב לארץ ועל הוויעות היו כרגלים דשים והיה זה ביום הרביעי עשרים יום לחדש סיון ויהי הג' בכל מיני שלישים יום שנתלו בו המארת חס"י כתיב יום מארה וקללה לילדים החלשים שגם גזירת תקל'א היתה ביום ההוא עשרים יום לחדש ההוא בו היינו נכלמים ובושים הנה הקהלה קדושה נעמריב היתה ראש לגזרת הרקים האוילים ונפשים ומשם נפוצו על פני כל הארץ והיו ל'הרבה ראשים הראש הא' יפנה אל קהלת קדש טולטשים. ויסבבו שם את המבצר שמנת ימים ויצורו עליה עד כי כל אשר בתוכו היו מוכפנים וצמים והיו רבים מבני ישראל ופריצים רבים משאר עמים. ותמיד יום ולילה לא ישבתו והיו כנגד הרקים נלחמים ואח"כ דברו הרקים אל השירים הפריצים למה תרגשו גוים ולאמים בשביל היהודים האומללים אשר הם שונאנו מימים קדומים. ודברו אליהם דברים רבים ודברו נרנן כמתלהמים הלא אין הפיץ לנו בכם פריצים רבים וכן שלמים רק תנו לנו היהודים הכופרים באמונתנו ונשתה עליהם כוס של תנחומים. ונעשה בם כרצוננו ונגנחם כמו בקרני ראמים ומלאו הפריצים את דברי הרקים וימסרו בידם מבני יהודה מן הפרתמים והרגו שם כשלושת אלפים נפשות ישרים ותמימים ומהם הכו ומהם פצעו גזיתם נתנום למכים ומחלומים בכל מיני בלי זין במחרישות ואתים וקרדומים. והיה זה ביום השישי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם מושלמים. ה' ימים לחדש תמוז אשר בו נשתברו הלוחות ונגזרו האורים ותומים. ועיין בעיין היה נראה גור דין הקשה המתוח עלינו מטרומים כי באותו יום השישי נגזרו שני פעמים כי גם אז הרגו כמו ט"ו מאות נפשות הנאהבים והנעמים בק"ה הומי'ה במדינת רוסיא שהיא רהוקה מטולטשים כמו שבעים פרסאית שהם ה"ם תחומים בפרשת (במדבר כ"א ו') וינשכו את העם וימת עם רב מ'ישראל רבים ועצומים ונדע ידועה ביררה באמת ובתמים כי אותן היהודים אשר היו בקרית הומי'ה סגורים ותחומים קדשו את שם המיוחד יותר משאר היהודים הצדיקים והחכמים באשר כי גם ישם באו הרקים הטמאים ככלבים אלמים כבדית עם שאר הפריצים וימסרו בידם את היהודים ככבשי שלמים וגרשום מחוץ לעיר על פני שדות וכרמים. ואז הקיפום הרקים כחצי גין עגולה והפשיטום ערומים. והושיבום לארץ. היו היהודים בושים וגם נכלמים כשה לטבה ויכלו כרחל לפני נזויה נאלמים ואז דברו הרקים אל היהודים דברים טובים ונחומים למה תהו נהרגים נחנקים ונשחטים כפי בן בקר תמים. על אלהובם אשר שפך חמתו עליכם מבלי רחמים. הלא טוב לכם עבוד אלהינו. והיינו לעם א' יהדיו נהיה תמים. ואז תהיו הפשים מאתנו ותהיו חיים וקיימים. ואת כל הרכוש נשיב לכם ותהיו עשירים גדולים ושרים רמים. וורע קדש אמונים אשר נהרגים על ה' כל הימים. מאסו בחיי העולם הזה בתורים ובתודות וקנים שבים ועולמים. והתאספו יחד גדולים וקטנים וילדים אשר אין בהם כל מומים. וצעקו בצעקה גדולה ומרה לאל עליון שיכן מרומים. שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלך עולמים. כי עליך הורגנו כל היום ה' אלהי ישראל הבה תמים. לא נשב עם מתי שוא ולא נבוא עם נעלמים. והתודו על השאתם ואמרו אבל אנחנו אשמים. וצדקו עליהם הדין ואמרו הצור פגלו תמים. ויקוננו קנית רבות עד כי עלתה בכזותם למרומים. ויהי כאשר ראו הרקים כי היהודים באמונתם שלמים. אז יענום עזות ודברו. עדיהם דברו גוומים. עד מתי תקשו ערפכם ותאברו עצמכם לדעת ותהיו כשופכי דמים. כי אתם בעצמכם מסכבים הדינתכם ואתם הנורמים לכם הריגה ונחיתה ותעשו זבח כל הימים. כאשר כי אינכם הפצים לעבוד את אלהינו על ההרים הרמים. ויאמרו עליהם היהודים למה תאחרו להרגנו ה'. לא נשמע בקולכם ולא נאמר למעשה ידנו אלהינו כי

אחד הוא אלהינו בשמים ובארץ ה' מלכנו הוא וישענו ואתם היום שלוחים מאתו יתברך לפנעו בנפשותינו. כי מגלגלין חובה ע"י הייבים כמותכם שונאינו ואויבינו. ואם אין אתם הורגים אותנו הרבה שלוחים למקום עלינו. הרבה אריות ודובים יש לו לבלענו. ואתם הם המוכנים ומזומנים לפרוענות אתם הרבו לנצח להשחיתנו. ואז הרימו הרקים בהם יד והרגו אותם בעונתנו. ויעשו הרג רב באחינו בני ברייתנו בבנינו בכנותנו בנעורינו וקנינו. ושללים לבנו שלל גדול מאד ישליכו בחוצות כספינו. כי רוב עשירי ארץ אקריינא ברחו שמה אל שאר היהודים כי אמרו הם אחינו בשרינו ונאספו גם היהודים אשר היו מקדם שמה בהמאתינו. ומשם יפרדו הגוים הרקים והיו להרביה ראשים ופשטו על ארצנו. ויהריבו כל מקומותינו ויהרסו כל בתי כנסיותינו. ובק"ק טשעניאווה הרגו כמו שני אלפים נפשות מבני ברייתנו ובק"ק סטרדוב הרגו כמו י"ב מאות נפשות מזרע ישראל קדושינו. ומלבד אשר הרגו במסילות ודרכים מאות ואלפים נשמו מסילותינו ועונו נתיבותינו ומלבד אשר מתו ברעב ובצמא בימים ונהלים עד כי נהפכו לדם יאורינו. בהרב ובדבר וברעב שפסטנו צורנו. ומלבד אשר ענו וזנו וטמאו בתולות ונשים כמה מאות לעינינו. והוליכו שבי למאות ולאפים בתולות ונשים לארצם על אלה השכו עינינו גם קרעו ושרפו באיש כל ספרינו הקדושים וכל ספרי תורתנו. על זה דוח לבנו ולא נשאר רוח בקרבנו העל אלה תתאפק ותחשה ה' אלהינו. והרקים אשר בארץ אקריינא גם הם נפוצו על פני כל מדינותינו. והחריבו כל אקריינא ופאדלי וואלץ לא נודע איה מקומינו. גם מקצה ארץ לימא עקרו תחומינו והרבו חללינו על ההרים הלקונו מנשרי שמים היו קלים רודפינו. ק"ק פאוולויש הרסו עד היסוד עד כי נמס לבנו. ק"ק פארהביש החריבו לא השאירו מחיה בכל גבולינו. בק"ק שדה לבן השחירו כשולי קדרה פנינו. בק"ק בא"ר הכם כשלישת אלפים נפשות קדושות וגם שם השליכו משכנותינו. קרעו ספרי תורתנו ורמסו ובססו מקדשינו ובק"ק קושטנץ הרגו ט"ז מאות נפשות מבני עמנו. ובק"ק פאלינאווי הרגו הרג רב מאד בכל רחובותינו. כמו י" אלפים נפשות קדושות עשרות ראשנו. כי היתה עיר בצורה וברחו שם כל גאוננו ומחמדנו. ואח"כ הרגו בק"ק אוסטור"ה הנשאים שם בנהלתינו. והחריבו כל העיר וכל קהילותינו וכל הגלילות והישובים אשר סביבותינו. יותר מג' מאות קהלות גדולות וחשובות. ובפרט בק"ק נאהרל וק"ק שעברישין וק"ק טאמשאוו שם הרגו לאלפים ורבות. בהחדש תשרי שנת ת' ט"ת למספר הקצובות. והוציאו שם ספרי תורה וספרים ולוחות נבוכות. ויעשו שטח גדול מהוריעות וישטחו שטוח על פני הארמה בחוצות ורחובות ושהטו על הוריעות זבח משפחה ומשפחה בחלפים וחרבות. חכמים ונבונים זקנים וזקנות זכרים ונקבות. והרגו אחים לעיני אחיות ושחטו ביום א' בנים על אבות. ובמקוה המים המטהרת מכל טומאות ותועבות שם היו מטבילין בלים ונרות חובות השליכו שם ט"ז מאות ילדים תמימים בריאות ויכסו עליהם עפר ועודם מפרפרים ושפתותיהם בקבר דובבות העל אלה תתאפק ה' ותחשה יה שוכן ערבות. ואח"כ בק"ק וולאדוי עשו זבח רב שם יזבחו וזבחי צדק עולות ראיות ועולות חובות. ונשמע שם קול נהי ונהיה קול תרועות ושבירים ויבבות. גם בק"ק בריסק וק"ק פינסק וכל הגלילות והסביבות אין מקום אשר אין שם הרגים מושלכים איש אל אחיו ואשה אל אחותה משולכות. ועלו מספר ההרגים מעם ישראל בשתי שנים אלו הנקבות. יותר ממאה אלפים נפשות נחמדים אהובים ואהובות ומלבד זה באו עלינו כמה מיני יסורים ומכאובות במקום אשר ברחו היהודים שם בארץ תלאובות. מתו רבים מהם בעדים הרחוקות והקרובות. אין בית אשר אין שם מת בכל מושבות. עד כי הדל לספור ולהכין להם כתריכין וארונות למען ינחמו שלום על משכבות. וחיו מושלכים כב' ולי בבורות חצובות. ונתקיים בנו כל הצ"ח מללות (דברים כ"ח ט"א) גם כל חלי וכל מכה אשר לא

כתובות. ובפרט בק"ק לבוב בעת אשר היתה במצור ובמצוק ובתיהם מסביב הריבות היה שם דבר ורעב ומתו כמה אלפים נפשות יקרות והביבות. ונאספו אל עמם הרבה גאונים וראשי ישיבות. מ"ז הגאון הגדול מהר"ר ישעי' ר"מ ואב ב"ד דק"ק קראקא נאסף בעוננו הרבות. הוא היה אביהן של ישראל הוא בין תוכן לבבות. לפלא הריפתא פ"י ע"ן הדר וענף ע"ן עבות. והגאון הגדול מוהר"ר נפתלי ר"מ ואב"ד דק"ק לובלין ממנו ישאבון השואבות. באר מים חיים אשר מימיהם לא מכובות. ושאר הגאון הגדול מהר"ר שלמה אב"ד דק"ק סטנאוה ניגן וחכים דבריו בוקעים רקיע ותהום נוקבות. בן הגאון הגדול מהר"ר נתן שפירא איש האלהים מפיו יהלכו בידודי אש ושלחבות וכאלה רבות גאוני ארץ מלאים רוח חכמה ובינה ולחשוב מחשבות. אשר לא אוכל אשא שמותם ע"פ אף כי להעלות במכתבות. עצמו מספר הגאונים הרבנים יושבי על מדין על מליאות וישובות. ויתר פליטת ישראל הנמלטים מהרקים היונים. נשארו בערום ובחסר כל בידים ריקנים והעשירים אשר היו על תולע אמונים. יצאו נקי מנכסיהם ונעשו דלים ואביונים. יורדי היום בעניויות המה ראו כן תמהו ונבהלו רעיונים. קרועים והולכים לתומם כסיים ודווים וסחופים ועיפים ועטופים ברעב ומוכפנים. שואלים ללחם ואין פורש ואין כיל ואין כסף ואין עונים. הולכים ושטים ומכתתים רגליהם מעיר לעיר. לכל צד הם פונים. לבקש עזרה מאחיהם בית ישראל גוי שומר אמונים נומלי חסדים וביישנים ורחמנים בני רחמנים. ומתורדים תמיד על הטאתם לפני אדוני האדונים. בלב נשבר ורוח נכאה פני מלך מוחל וסולח לעונים. על הפשעים והמרדים והחטאים הודונים. על כן קבעתי לעצמי ולדורותי לבנים ולבני בנים. יום צום ותענית ואבל ומספר וקינים. ביום כ' רחדש סיון שבו נתנה תורה היקרה מפנינו. ועתה קרעוה פרעוה גוים רבים המונים המונים. ע"ן כי יום זה הוא תחלה לגזרות ומכאובות וחלאים רעים ונאמנים. וגם כן בו הוכפלו הצרות וקלקוליים מקלקולים שונים. כי גם גזרת תתקל"א היתה ביום ההוא ובאותן הומנים. וגם כי יום זה לא יארע בשבת קדש בשום פנים. ע"פ הקביעות והלוחות אשר בידנו מתוקנים. והברתי סליחות והקינות בכבי ותהנונים. לאומרים ביום זה בכל שנה ושנה עידן ועידנים. וכל איש אשר הריחו ה' ביראתו ובשם ישראל מכונים. ישם על לבו אלו הדברים והענינים. ויקבע עצמו יום זה לקונן עליו כעל שני החורבנים. אולי ישקף ה' ויראה ממעונים. כי עדיין לא שככה חמת המלך ה' צבאות מלך עליונים ותחתונים. ובכל מקום אשר ימצאו מהיהודים הורגים ובולעים כתנינים. והתאספו יחד עם רב מהרקים מזוינים ולבושי שריונים. ומאספים אליהם עם רב מחקדרים אשר סביבותיהם הונים. ויאמרו לנו ונכחד ישראל ושמן נמחה כעננים ולא נשאר להם שאר זכרון עם הראשונים והאחרונים. ואנחנו בשם ה' אלהינו נוכיר ועינינו ליה שוכן מעונים. ינקום נקמת דם עבדיו הנשפך כמים על העצים ועל האבנים. ונקמת דם החסידים הקדושים חכמים ונבונים. ובעלי תריסין עוקרי הרים גאונים ורבנים. שוערים ומשוררים שמישים וחונים. בחורים ובתולות ילדים וילדות גדולים וקמנים. השובים והשובות מלמדים עם תלמידים נערים וקנים. אשר נהרגו על קדושת שמו המיוחד באלו הומנים. שנת ת"ח אשר השבתי בוא"ת יבוא אהרן אל הקדש לפני ולפנים. נהפך כנורו לאבל ושמחתי ליגונים. והקריבו את עולתם הישראלים והלויים והכהנים. ובשנת ת"ט שומרי משמרת הקד"ש הם האנשים ההגונים. נהרגו על קדושת שמו ותברך בחדש השביעי הוא י"ח האיתנים. עם נשיהם ובניהם וטפס בנות ובנים. ונטמאו ונתעבו טומאה תחת טוהר בידי הקדרים והרקים הממאים גוי עז פנים. קייתי שק"ט יבא רגז וכל מיני משחית המכונים אף וחמה ומשחית ומשבר ומכלה. בכלם היינו נדונים. באלו השתי שנים.

המגלה הואת נדפסת בקצה סדר הסליחות אשר חבר רבנו שחתי על המאורעות שאירעו אז (אמשטרדאם אתי מלבנון) והעתקה הח' דה. פירשט לשי"א והוציאה לאור במה"ע «Slavische Jahrbücher» משנת 1842.

ויהי אחריו המגפה. אהרי אשר ימי הרעש שקמו כתב רבנו ספרו אדות גבורת אנשים על סמן קנ"ד בש"ע אה"ע. והשלימו כ"ד סיון שנת ת"י (1650). אהרי כן העלה על הספר הדושי בדיני התפיסה בקראו שמש תקפו כהן ויהברם בירח ושנת טבת (ת"א 1651), ומה נוכל לשער גדלו ורב חילו באורייתא בפוסקים ראשונים ואחרונים ובכולא תלמודא (פראנקפורט דאדרא. תז"ל). ודבריו אלה קיצר הג"מ יהונתן אייבשיץ ושימש בכפרו אורים ותומים (סמן כ"ה) ויבארם כיד חכמת התלמוד הטובה עליו ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, כי יאמר שם בתחלת דבריו: הכי קוראו שמו תוקפו כהן, כי בו הראה עוצם ותקף חכמתו ונלל כן השבתי להעמיד דבריו ועוני על זה הספר ולהביאו ככור הבחינה ולא שאני רוצה להכריע כי לא איש דברים אנכי רק אהיה כתלמיד הדין לפני רבו בקרקע. ודיני הפיסה שהעלה הש"ך להלכה נקבעים עד שהרב בעל השובות שבות יעקב בח"ב חבר בו כללים וקבע בו מסמרות כאלו הוא שלהן ערוך ומסיני מסור וכל יסודו בהררי קדש כפי התורה אשר הורה הכהן הש"ך ז"ל לא נטה ממנו ימין ושמאל" (שם בסוף דבריו). אהרי כן שם הכהן הגדול על לוח לבו את הש"ן המשפט ויחל לבארו כיד בקיאתו הרבה וככל משפטו והלכתו וכשבת רבני דועד בלובלין ביריד גראמניץ שנת ת"ד הציע לפנידם הדושי. ורבני דועד דביטו עליהם בעין חודרת ובוהנת ויגמרו אמה שרבנו שחתי הוא נהל נובע ומקור חכמה, לכן ראויים דבריו לדאות אור הדפים. וכה דבריהם:

להיות כי כבר נודע בשערים מעלת וגדולת המאור הגדול מהר"ה. שבתיהן צדק בעל שפתי כהן בן הגאון הגדול מהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל כי תורתו אמונתו ויושב אהלים של שם טוב תורת פיו מאלפי זהב לו יד שם ותהלה בחבור חבורים מהכם ועתה בעינינו ראינו מקצת חבורי אשר הביא לכאן ביריד גראמניץ דיני ממונות מקצוע גדול בתורה דבריו מוסדים על אדני פו וברוב בקיאותו וחריפותו המעיני לשמי שמיא צלל במים אדירים והעלה בידו מרגליות ואבני הפיץ אשר כל הפצים לא ישוו בה על כן אמרנו להסכים להדפיס את אשר העלה על לוח רשום בכתב אמת בספר מלחמות ה' ולהיות כי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאין כוונתו לשם נאזה חז' או להתגדר רק לשם שמים לזכות את הרבים בתורת אמת על כן באנו בדברי אלה בנוירת נחיש לבל ירים איש את ידו להדפיס שום חבור דיני ממונות עד כי יקריב את חבורו לפנינו ויהיה ידיו והסכמתנו בו להדפיס ובלעדנו לא ירים את ראשו להדפיס שום חבור בעיני דיני ממונות לבל יהיה בזה הלילה הזק או גרם הזק להמאור הגדול מהר"ש כ"ץ נר"ו ועשות ספרים כמותו ירבו בישראל. עד כי יבא לציון נואל. והמחזיקן והמסיעו צדקתו תעמוד לעד ותבוא עליו ברכה ויוכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות עד בנין אריאל. כה דברינו כעת היום יום א' ד' ניסן פה קק לובלין ביריד גראמניץ ת"ד לת לפי:

נאום הטרוד יהושיע העשיל בן לאיא הגאון מהר"ד יעקב זעלחה:
ונאום יונה בן מהר"ד ישעיה זל תאומים מפראנא: ונאום משה בן מהר"ד
יצחק זל מקראקא: ונאום הקטן אריה ליב כאמ"ו החסיד מהר"ד זכריה
זעלחה ההנה פה קק פרעמסלא לע"ע: ונאום הקטן יוסף בן לאיא החסיד

מהר"ר דוד של"ש"אם : ונאים הצעיר משה בן לא"א הנאון הגדול כמוהר"ר נתן שפירא וצלה"ה : *

ואני הנני מוכן ומוזמן להסכים עם אותם שזרוזני כבר ובפרט שאני וידעו ומכירו נברא רבא דכותיה גדול בישראל אשר שמי בקרבו הנאון מהר"ר שבתאי כהן צדק נר"ו ושפתותיו דובר מישרים על כן מן הראוי להביאו בדפוס לזכות את הרבים וזכות הרבים תלוי בו. נאים שבתאי בן הנאון הגדול נשיא בא"י מהר"ר ישעיה סג"ל הורו"ק הנקרא שעפטל. פה וינא העיר רבתי עם רבתי בדעות יצ"ו.
אחר הרבים האלה ורבנו שבתאי יושב שְׁלֹו ושלאנן בביתו ויהנה בתורת ה' ובחברו את השן המשפט להיות אחד, והנה עבר כוס התרעלה על העיר וילנא ובנותיה, מהמת נעוי רב גדודי קאזקס אשר עשו או הרג רב ואבדון בעירו : "ביום ד' כיג לתמוז שנת תט"ו נמלטו על נפשם ויצאו מן העיר כמעט כל הקהל כאחד את אשר הכינו להם סוסים ועגלות יצאו טעונות עם נשותיהם בניהם ובנותיהם וקצת מנכסיהם ואשר לא הכינו יצאו ברנליהם ומשארותם בניהם הקטנים על כתפיהם." (הגמ' משה רבקה"ש בהקדמתו לספרו באר הגולה). בין הגולים היו הנאינים מו"ה אהרן שמואל קאידנובה הנאון בעל שער אפריים, וגם רבנו שבתאי נסע עמם הלוך ונסוע עדי בואו. כפי הנראה, עירה לזכרין, וירבי"ן תורה ברבים. אך לא ארכו לו שם הימים, כי ביום הראשון לחג הסכות שנת תט"ו עברו הרי"ק"ם את העיר לזבלין ויעשו הרג רב בתושביה היהודים (ש"ת צמה צדק סמן קנ"ג). ויהי נאלץ לעזוב או את העיר וסע אנה ואנה, וכיונה על מי נה, לא מצא לכף רגלו מנוח. פעם היה כאורה נטה ללון בק"ק פראג (ש"ת שבות יעקב סי' ל"ז) ואחרי טלטלו טלטלה נבר נתקבל לאבד"ק דרעזניץ, ובשנת ת"ז ישב על כסאו (ככ"י יצחק חלק כ' צד 21), ויחבר שם חרושים לספרו הארוך (שם סי' ל"ז). משם נתעלה לשבת על כסא הרבנות בעדת העליון, ושם העלה על הספר באוריו הנחמדים לחשן המשפט, כי נשבתה מלאכתו זאת במשך שנות טלטולו מפני התלאות אשר עברו עליו תכופות וא"י, וכאשר השלים מלאכתו שר זאת השו"ה (מדבר במדה ובמשקל ה' תנועות ויתד וה"ת ויתד וה' תנועות) :

וְתִכְרַךְ הָאֵל, אֲשֶׁר לֹא הוֹשִׁיעַ נִינְוֹה לְעַבְדּוֹ מִיַּד יְשַׁבְתִּי.
וְתִכְשֶׁר שְׁלוֹם, וְיִדְוֶה הַיָּם עֹקֶם, עֲבוּר בִּי רִיבוֹ בְרַבְתִּי.
וְתִכְרַךְ דָּבָר, עַד־יִתְקַנֶּה לְךָ חֲבֵר, לְסִפְרֵי מַה אֲבַנְתִּי.
וְתִנְרֵ אִישׁ מְדוּן, יְגוּבֵב דְבָרֵי יְדוּן, עַל־יְהוֹם דְלִנְתִי.
וְתִנְלֶה בְּהוּיָן, קְלוּנוֹ בִּי הוּא נְחוּיָן, וְהִרְךָ טוֹב בְּחַרְתִּי.
וְתִרְחַב לְבָבִי, בְּמוֹ מִלְּךָ בְּמִסְבּוֹ, בְּחַפְזוֹ יְהִי חִפְרְתִי.
וְתִכְרַךְ הַדְּעָה, בְּחַשְׁוֹן מִשְׁפָּט בְּעִרְתִּי, בִּי גַם יִשְׁאַפְתִּי.
וְתִפְאֵר מִשׁוֹנִי, וְבִפְרֵ עֲתִק וְשִׁינִי, תֵּלֵא הַגָּה נִתְעַבְתִּי.
וְתִבְעַ עֲלֻבּוּנִי, אֱלֹהִים מֵאִישׁ דִּינִי, חֲפָצִי אֶת בְּרַעְתִּי.
וְתִקְרַב בְּיִשְׁאוֹרִי, וְלֹא יִמְצָא יִשְׁעֵרֵי אוֹרִי, אֲשֶׁר בָּם עָתָה בְּאֶתִי.
וְתִקָּב אֲזִי חֲבִין, וְיִפְרֵ עֵינַיִן מִבִּין, יְגוּעִי גַם בְּרַחְתִּי.
וְתִהְרַט יֵאמְרֵי, אֲבָל שָׂוֵא אֶשְׁקֵד יִשְׁמַר, וְאֲשׁוּב לְמִנְיַחְתִּי.
וְתִחַלֵּל בְּסִפְרִי, וְיִחַדֵּה בִּי בְּסִפְרִי, וְיִזְכֶּךָ בְּחַנְתִּי.
וְתִנְחַס עַד הָיִי, יִשְׁבוּ בְּלֵב אֲנִי הָיִי, בְּמַה עֲרַמְתָּ שְׂבָנְתִי.

(* הוא חתן הרי ליזר מווילנא ויכתוב הקדמה קטנה למנע ואתחנן (קראקא שצ"ו). —

יתנבל אלה ויחשוב פי לא שלותי ואף גם לא נהתי.
יתסגן לאל להורות בת ישראל ודן אמת הובחתי.
יתסגם בדין בכל מעשה חרדין ויראה בצרתי.
יתבצה זה אל אדוני למה ישאל אשר יבוא גורתי.
יתרום מלפי יבגני את דרמי אשר מאז השבתי.
יתבשר ישעי וימחה חטא ופשעי פחסר הן קרבתי.

אל יהשרני שומע כי אני כמתפאר חזר כי בן דרך בעלי השירים.

והנה לא נפרו על המדה אם נאמר כי מאז יצא באורו זה על השן המשפט על פני חוץ ועד עתה לא יזה החשן מעל לבות המורים והשופטים כי הוא סלל בבאורו זה מסלול ודרך להמעיינים בו ללכת בנתיבי ישרה להורות דין אמת לאמתו. את באורו שמו להם שופטי ישראל — כהג' ש ב ת י ז א ב דינא דק' פנמישוב בספרו מסנת השלח' (ברלין תע"ג) — לעינים ולמורה הדרך למען לא יכשלו בלכתם. וגם כי קם בדור שאחריו הג' חיים יונה תאומים בקונטרסו וילבוש שריון וקשת ויערוך קרב, כג' לה' עמ"י (לשונו ממש בהקדמת קונטרסו לכוונת תס"ז) נגד אמרם ז"ל שאין משיבין את הארי אחרי מותו, תבע מירו עלבון רבנו שבת' הגאון האדיר הנודע מ' יהונתן אייבשיץ ויערוך נגדו מלחמת חובה, וישם לאל כל מענותיו ותואנותיו ויפורם כאבן דק על פני רזה, ואלה דבריו אשר יאמר עם הספר (אורים ותומים סמן כ"ה) : "בס' הזה האריך הרב הש"ך בעוצם פלפול עמוק כדרכו לברר ולפרוק ולקרב ולרחק בזרוע עיונו בין דעת הפוסקים הראשונים ואחרונים ולהכריע ככהן שדעתו יפה ושפתי כהן ישמרו דעת ומי כמוה מורה, ובזמני חבר שארי הג' חיים יונה תאומים ז"ל קונטרס על סמן זה והשיג בכמה דברים על הש"ך כו' ואם כי הגאון אלוף נעורי המנוח מ' מאיר ז"ל בספרו — פנים מאירות — ובהדושו על בכ"ק ירד להציל וחשב לעשות לש"ך מסנת. מ"מ מעט אשר הציל. אלא להיות שהיה אב בחכמה ורך בשנים ורחיב פיו בלשון מדברת גדולות על רבנו הש"ך ולא הס על כבודו אשר באורו נראה אור לכל בני הגולה ומשובו חינו כו' ולא בעוצם הראיה כי אם בסברות דקות וברב פעמים אשר חשב לתשובה נצחת. היא נדחת במורה ורחת, וכאבק פורחת כו' ובאמת החרשתי כי היה חכם גדול והלך למנוחות. מנוחתו כבוד, רק שלא ילמדו אחרים ממנו לעשות כמתכנתו כו'. והנה הרב הש"ך העתיק מתחלה דברי סוגית הגמרא כי אם כל זה כל מי שאינו מעיין בתום כו' לא ירד לסוף דעת הש"ך. עכ"ל. ורבנו יהונתן בעצמו עשה כמדת החכמים, כסה טפחיים ונלה טפה, והזיק במעונו רבנו הש"ך ובכ"ז השיג על דבריו פעמים בלתי ספורות* אך כתלמיד הן לפני רבו בקרקע" (לשונו בהקדמתו לקיצור תקפו כהן) ועל רוב החשנות אשר השיג בנה דוק הרב מ' דוד כ"ן מ"ן בק' פמארי' בספרו "אהבת דוד ויהונתן" (לבוב תקס"א) וישיב עליהן תשובות ברורות — כאשר העיני הרחה הרה. רובין נ" — אך בלשון מדברת גדולות ובלשון אי כבוד. גם בדורות האחרונים הוציאו לאור גאוני עולם באוריהם לברר וללכך דברי הש"ך, כהגאון בעל קצות החשן, והכי נכבד ממנו הוא הג' יעקב האבדק' ליסא בספרו נתיבות המשפט, בו יבאר ויברר כשמלה כל דברי רבנו הש"ך בעמקות נפלאה, וכמו כן שם הג' חיים אויערבאך בספרו דברי משפט (קראטאשין תקצ"ח), את דברי הש"ך נר לרגליו ואור לנתיבותיו, וגדול שבאחרונים הרב בעל פתחי תשובה יאמר (חוי"מ ס' כ"ה) : "ואם יש מחלוקת בין הסמ"ע והש"ך לא נרע כה הש"ך לדעתו במקום שחולק על הסמ"ע לפסוק כותיה אף להוציא". —

רבנו שבתי קנה לו במשך זמן מגורו בהעלישוויא. אהבת חכם גדול בחכמי הנוצרים הוא הסגן (מאניסטער) וואלענטיני ווידריך, והייץ עמו מכתבים בשפת עבר, ובקש קרבתו ומכתב אחד מהמכתבים אשר הריצו ביניהם, נמצא בעצם כתיבת יד רבנו שבתי בכיבוילויטיקא של האקאדעמיה בלפסיא (Leipzig) וזה תארו 5 :

ב"ה

אבן פנה	אבן בחן
קנה בינה	הוצק בו חן

הוא אהובי כלבבי הפילסוף מאניסטער וואלענטיני ווידריך, ישמרהו האל. עד יעמוד מיכאל, ויגות בשלום מעתה ועד עולם. היום הניעני והורו אותיות כבודך, ומאד שמחתי בראותי גלילות ירך הנקיה מיוסדת על רצפת בהט, ושיש אנכי על אמרותיך, המאירים כספירים, ומוזהרים כזהר הרקיע, וששון ושמחה תשמיע, כאשר יופי מכתבך הניע, אלי אני עבדך, ומה אני לפני הודך, כי הנחת עלי ירך, וכי תדרוש בשלומי, וכי תפקוד את יומי, וכי תשאל על מקומי? ומה מצאת בי, כי תבקש לראות מכתבי, ואני נער ובער, אין בי מאומה, לא תורה ולא חכמה, ומה אדע אשר לא תדע? ונא אדוני אל תשים עלי חטאת בהמנעי את מכתבי עד כה, והנה עדי בשמים ממעל, כי לא עשיתי זאת במרד ובמעל! והנה עתה בא בעצם היום הזה בואת השעה ובזו העונה, חשתי ולא התמהמתי להשיב מענה.

ועתה יגדל נא כה אדוני, כאשר דברתי לאמר, ואת מוצא שפתי אשמור, והנה לפניך ספר, הגותן אמרי שפר, יסדו אליהו הבחור, המשיב חכמים אהור, אף כי מצער הוא ותחי נפשי בי, ותבוא כמים בקרבי, ותדי מנחתי זאת כמו אצערתי וצמדי, לזכרון לפני ה' תמיד, ואכפרה פניו במנחה ההולכת לפני, ונא אר ימנע אדוני הטוב ממני, וישמחני עוד במעשי אצבעותי, ובשושני שפתותי, ואמרותיו הנעימים והתמימים, יהיו לי למשיב נפש ולכרכל את שבת". כי נועם אמריך הקשבת, ואת דרכי חשבת, ואשיבה חורפי דבר, ירדיו חמק עבר, וחסדו עלי גבר, וגם אני אהיה כמוך אערך לעיניך כתבים ערבים בכל עת וזמן, אשר יורמן, ואף גם זאת אעשה לאהבת אדוני כי יבקש ממני לקנות לו איזה ספר (ישלח לי המעות על ידי חלוף לברעסלוי כי שם עוברים ושבים בתמידות אנשי עירו אנשי מדות) ואקנה לו את אשר יודיעני, וכל אשר תאמר עלי לעשות, אעשה בעזרת האל יתברך היחיד ומיוחד, הוא אחד ושמו אחד. אקרא לאל עליון גומר עלי, ובוה אתן קנצי למליץ עתה הפעם, ישמרך ה' מכל צרה וזעם, ותשקוט שאנך, כזית רענן, כחפץ איש שלומך הנאמן באהבתך, הדורש טובתך כל הימים.

הק' שבתי בן הנאון רבינו מאיר הכהן.

וכל חבריך, המקשיבים אמריך, שלום וישע רב, אליהם יקרב. —

העלישויו יום ג' פֿעברואר 1660.

מי יתן והיו הדברים אשר דבר רבינו שבתי אל החכם הנוצרי אהובי דברים מאירים ומוזהרים לכל חכמי ישראל, והמעשה רב מאת הכהן הגדול העומד לשרת במקדש ההלכה, לכל חכם ומבין, להבין ולהורות, לבלתי התבודד במעדיהם, אבל לשום לב לבקש קרבת חכמי העמים אשר אנהו יושבים בקרבם, ולקנות אהבתם, לדעת להוקיר את החכמה והאהבה אליה בכל מקום שהוא, ויתמרש שם שמים ושם האומה הישראלית על ידיהם, כאשר עשו המצוינים שבחכמינו אשר קדושת השם יקר וגדול בעיניהם, וקימו בעצמם את

המאמר הנפלא הודוע אשר נשא החכם הנעלה פאן בארלע, לידידו לנאון יעקב מנשה בן ישראל:

אף פי דתך משינה מדתי לעבוד דאל נתיב באהבה.
ותיני נא תקמתך ותקמתה בקל מקום גערפסה נחשכדי. (ק"ג צד 78).

לא לעולם חוסך, ולא לארך ימים היה רבנו שבתי נזר על ראש עדת העליונים. הנה קרב קצו בדמי ימיו וכהן שדעתו יפה צלולה ומוישובת קרא לחתנו מנחם ומשיב נפשו ויאמר: "הנה נא קרבנו ימי למות, ואתי ספר המלחמות, ברב האיוכות ורב הכמות, הנה נא ידעת את כל הטרחות אשר טרחת, לא שקמתי ולא שלותי ורא נחתי גדול כים ספרי אשר חברתי הסולת מתוך הפסולת ברתי, ובעמי לא מהרתי ועל כל צד השוה חורתי ודרשתי וחקרתי, עד כי יגעתי ומצאתי, טעמן ונימוקן, נתתי אל לבי להיוקק, ומה בצע כי שמרתי משמרת, אם לא יתן בספר ויחקו בעט ברול ועופרת, ובל היא חנם מזורה ארשת שפתי כהן מחשן משפט, כי שמה ישבו כסאות למשפט, שופט ונשפט, שפה יהיה סביב השלחן ערוך, מכירו יהיה ברוך, ואני עליך בטחתי, כי תוציא לאור משפטי אשר ערכתי." (בהקדמת חתנו לח"מ). גם על בני הקמזון מאיר תשים עיניך, קהו לך לבן ושת אותו במסלול ודרך הקדש אשר סללתי למענו. וישם רבנו את רגליו אל המטה ויוע ויאסף אל עמו; הו! הילל בן שחר (המאיר) נפל שדוד ארצה תחת הרב המות האכזרי בעצם שנותיו טרם נמלאו לו ארבעים ושנים שנה, אוי ואבוי על האי שופרא דבלי בארעא כל השומעים ספקו כפים, כי נלקח רבנו שבתי לשמים, בירח אדר ירח שבו נתעלה משה רבנו מנהיג ישראל, נאבד גם רבנו אשר הורה צדק ומשפט בישראל, ובני העיר אשר מצא לו רבנו אחוזת קבר בתוכם, ושם חקת מחוקק ספון, הציבו על קברו מצבת זכרון וזה נוסחה (כפי שהעתיקה למעני הגי' שבתי רפפורט הי"ו):

(לפאת מערב) כי שם חלקת מחוקק ספון וטמון, צנצנת המן, פדונג ואומן, כל רז לא אניס ליה ולא כמון, כמעשה ידי אומן, הרב הנאון המפורסם מוריני ורבינו שבתי בהנאון מרה מאיר הכהן הגדול, הנמשה בשמן, בעל שפתי כהן, נזר הזמן, סליק למתיבתא דרקייע בהצני הזמן, יצאה נשמתו באחד באדר ראשון, וביום החמישי בשני בו נקבר ונטמן, שנת היום בא משיח לגאול, 6) עם לא אלמן, והוא לחיי העולם הבא מוזמן מיתת צדיקים לכפרה ולטוב סימן, תנצב"ה.

(לפאת מזרח ככל הכתוב בפאת מערב).

(ולפאת דרום, בשלשה בתים, שנים בנג המצבה ואחד לרגלה).

6) שנת מיתת רבנו שבתי כ"ץ הוביח הר"י ווייסע בככבי יצחק (ח"א צד 78) שהיא שנת תכ"ג, אך נעלה הוא מעל כל שפק שהוא בדותא, כי בהסכמת הג"מ נרשון אשכנזי לש"ך חו"מ משנת תכ"ב (אשר העתקנו בפנים) נכתב על רבנו המלה ז"ל. ויותר נראה להניד שנפטר בשנת תכ"ב גם כי לא יתאים בד כבוד עם החרות על המצבה כפי סדר הקביעות. ואחרי הראיתי ליד"ג הרב שז"ה הי"ו דברי אלה הראני שכבר העיר על זה הדר. פֿרענקל במ"ע המזרח (Der Orient) שנה שמינית, וגם זאת הראני במ"ע זה (שנה ט') שהעיר חכם אחד על דברי הדר. פֿרענקל שאולי המלה ז"ל היא הוספת חתנו הר"י מנחם המו"ל את חוה"מ, ולוא נניח שהוא כדברי המעיר מדוע כתוב ג"כ שם בהסכמת הג"מ אהרן שמואל קאידנובר המלה ז"ל ביום ג' ו"ו תשרי תכ"ג, שהוא לפני ירח אדר, ואם גם זאת היא הוספת המו"ל, מדוע לא הוסיף המלה הזאת בהסכמות רבני הועד, היה לו גם בדבריהם להגיה המלה ז"ל תחת נר"ו? וכאשר אמרתי השערתי זאת ליד"ג הרב, שז"ה ה"ג הודה ואמר שיפה כונתי. —

לצד דרומית מזרחית) האי מאן דמוסיף יוסף דלא מוסיף דנברא עמיה, שריא נהורא, נהר יוצא מעדן להשקות הנן נעול נעילת שערים פותח כיון להלכה, הלכתא רבתי לשבת ביהן כהנה יוסף לא פסיק עד שלא משח כמון נור משחת כהן.

(לצד מערבית דרומית) ספרי שבת י להולך תמים, ושם לילות כימים, פום מסיק מרגליתא ואבני שישא ומורי מורה דמחזי כהדווא (הרשי"ף בק"ג העתיק כאחוינא) דימים, שלהבת ונחלי רתמים, ה"ה הגאון הגדול מוהר"ר שבת ביהאון מוהר"ר מאיר עיני חכמים.

(לצד הקרקע) כאהל הנמתח בדרי מעלה מראה הכהנים, מראה האופנים בתוך אופן לכל צד מראה פנים, ולטהרה ולטומאה להיתר ולאיסור לחייב ולזכות שם פנים, תקיפות מחכימות זרה מתוכו מזרחית ומגלה צפונים, דבריו כמסיני נתונים, בפלפולו מהדר אורייתא ומסיק אליבא דהלכתא בפוסקים דאשונים ואחרונים [דובב] שפתי ישנים.

(לפאת צפון, מזרחית צפונית) שפתי כהן ישמרו דעת, למד דעת את העם או וחקר ותקן לקופה אונים, בתושיה לו כפלים, תורת אמת כפיהו ודברו דבר אלהים חיים, וזרה וידין ויתיר בניב שפתיים, באר מים חיים באר.

(צפונית מערבית) שפת אמת תכון לעד, שכיבד ד' באורים ותומים שתמים חבורו חרושים על השורים, תורי זהב עם נקודות הכסף תקפו הכהן, ועל לבו חשן המשפט וזרה דעה לכל הורים ומורים, כשל העוור ונפל העור מלומד נגלה וסתיר פתרים, ביום אשר חשכו המאורות מאירים עיני חכמים.

מיד אחרי מות הכהן הגדול התעורר והתעורר התנו הר' מנחם מאנש להקים דברי רבנו המת, ויפן אל הקצין מ' וואלף ז"ל הותן רבנו אשר גר אז בהמבורג (שורת עבודת הגרשוני סי' קי"ה ובהקדמת הר"מ לש"ך הוי"מ). והוא החזיק בימין צדקו להויל דברי רבנו על הוי"מ ותחל המלאכה יפה נערכה, יום אחד עשרים תמוז ימי המשיח (תכ"ג) 7). לפ"ק (בשער הספר). ועל ספרו זה הסכימו גם שני מחותניו ממקנאיו אשר הוכרנו וכה דבריהם. ואלה דברי האחד: "שלמים ברוכים תמימים ישרים דברי הגאונים הרבנים המפורסמים אשר תלו זיינהון והשיבו ודברו טוב על טוב יזכר שמו הגדול הגאון מחותני כמנה"ר שבת בעל המחבר שפתי כהן, בר אוריין ובר אבהן המופלג והמופלא במעלות הסולם עלה וירד לאמית ופותח כיון פתיחן ליה בעליתיה כיון שעלה למעלה להשכיל למרום כבר בתיה זיון זו הכהונה וזו החכמה כרי בן זכאי שקד כשמואל וכבן עזאי לא נח ולא שקט יומם ולילה יתוב בתוון נותוון, כו נתנו לו יד ושם הגאונים הנ"ל להביא לבית הרפוס פירושויו והדושויו אשר חכם ועסק בדני ממונות ואת מתנוו שנס, כבן ננס, שחם כמעין נובע מקור חכמה מים חיים מינס, כבן אמרתי להעשות סנהף להגאונים הגדולים ואתן ידי עמהם לחסכים אעפ" שאינו מן הצורך מ"מ אחרי שאני מבפנים כמבחר פנינו של הגאון דמחבר בהיותו באמנה אתי בחנותי בק"ק פרוסטיץ, באשר הזגלה עם גולי ק"ק ווילנא, המתקנו סוד יהוה סוד ה' והראני אוצר נחמד ושמן ושמן אפרסמון, אלהי אביו נתן לו מטמון שפוני טמוני חול הים התלמוד שפשו ומצא מרגניתא תותי חספא, נגד פוסקים קדמאי ובתראי שלף סיפא, וכל מהלוקות שהיא לשם שמים להתקיים סופה, את והב בסופה (המבין יבין אל מה ירמוזן מליו!) רמא דקלא חקפה, הוא מותיב לה והוא מפרק בפלפולא חריפא, כהן שרעתו ופה שרפה, ע"כ אען ואומר כל המסייע בסיוע שיש בה ממש להוציא לאור תעלומות, צפונות וסתומות, של הרב הגאון המחבר ז"ל (1)

(7) על אדות הדבר שחשבו כי אז היו ימי המשיח (ש"צ שר"י) קרא נא בקצה חלק העשירי מס' דברי הוימים לבני מה' דר. נרצטיץ.

זכות הרבים תלוי בו כי רבים יראו ויחכמו ומלאה הארץ דעה, ומלטהו ה' ביום רעה, כה דברי הקטן והטורד גרשון אשכנזי הונה פה ק"ק ניקל שפורג יום ה' לסדר ברוך תה' תך"כ לפ"ק, ואלה דברי מחותנו השני: "בהיות שכבר יצא תורה לכל ישראל מהמחבר הרב הגדול המאור מחותני הגאון מהר"ש כ"ץ זצלה"ה עמתי ורעי בספרו הנחמד ונתפשט ברבים שפתי כהן על הטור י"ד ושם הראה הרב עומקא ורומא ורוחב לבבו בשיטת ים התלמוד והפוסקים הראשונים ואחרונים ולא היתה קריאה אשר שגבה ממנו, ולכד את קרית ספרי הפוסקים בראיות ברורות אשר אתו וכנודע ומפורסם להבים, ועתה קודם שנתבקש הרב בשיבה של מעלה הוסיף הכהן הגדול העומד לשרת כל הימים לרבות הלילות והוסיף הפלא ופלא ללמוד וללמד את בני ישראל הקים ומשפטים צדיקים בדברים המצודקים ודן דין אמת לאמתו בטור ה"ה ונשא הכהן את השן המשפט על לבו כפתחו של אולם בדברים המאירים ומתימים אמיתים וברורים ועמד על דברי הפוסקים הראשונים ואחרונים ובונה וסותר ע"מ לבנות בנין של קיימא וקבע בהם מסמדות להלכה ולמעשה גם כיוונתי ת"ל להרכיב דברים לדעת הגאון ז"ל כאשר הוא רשום בכתב אמת על גליון סמיע שלי ואחרי הדברים והאמת גם אני כמוהם כרבותי יצ"ו אשר תלו זייניהון בספרו שיזחקו בספר מליו ותתבררן שמעתתיה והוראותיו בישראל, ומלא הארץ יורה דעה וידונו דין אמת לאמתו והמסיעו והמחזיקו להוציא לאורה יהיה שכרו ברב טוב הצפון ליראיו ועץ חיים למחזיקים בו ובתורתו, ויגן עליהם זכותו, ולכל ישראל יהיה אור במושבנותו, כ"ד הטרוד מצעירי הרועים אהרן שמואל בלא"א הקצין הר"ר ישראל זצלה"ה מוילנא הותם פה ק"ק פיורדא יום ג' תשרי תקפו ככהן גדול לפ"ק, מהדברים האלה נוכל להקבץ שהנהו תרו מחותניו ההיוו ממחשבתם הראשונה כדדוק אחרי הוראות רבנו בשבע הקירות ובדיקות, ושפתותיהם ברור מללו בלי אבק של הנופה, כי כבר נעדר הכהן הגדול, ואלה דברי הר"י קותיאל בליץ מווישניג בהקדמתו לזועתקתו האשכנזית מתנדך (אמשטרדאם, תל"ט): "זעהת ניקש מער אן וואס האט המאור"ג המחבר בעל שפתי כהן כתיב אויס געשטאנדען איבער זיינע ספרים דיא ער האט מחבר געוועזן, וויא וואל דאס זיא האבין קיין האס אויף איהם גיהאט נייערט מחמת קנאה האבין זיא וועלן איהם מהרים זיין, דאס ספר האבין זיא ניש וועלן אן זעהן עס איז אין קיינער ווערדע געוועזן, נון כהיום שלקח אותו אלהים למתבתא דרקיע ואיינו האב אך גיזעהן ששה ר"ט געבין פאר שפתי כהן על י"ד אליינט ואפילו גאונן ארין פסקנן אים נאך."

מלבד החבורים היקרים שהזכרנו הנדפסים, החל רבנו בימי נעוריו לחבר באורו הארוך על ארבע טורי אבן, ותהי ראשית מעשתו באור טור יורה דעה כאשר הזכרנו מראש, אכן בראותו כי כבדה המלאכה אשר העמים עליו חור מדעתו זאת, והחדושים אשר העלה עלי ספר נדפסו זמן כביר אחרי מותו בשנת תקכ"ז בעיר ברלין בצירוף הגהות מנהת אהרן (נכדו ב"ר משה מברסקי, גם הופיע בעיר יע"ס נ"ץ בשנת ת"פ (1720) אשר פועל צדק, הכולל קצור תרי"ג מצות לדעת הרמב"ם מסודר לוי ימי השבוע, ודרושו אשר דרש על הפסקא של כמה מעלות טובות (בהגדת פסח) בשנת תכ"א נדפס בקצה הספר כרם שלמה מהר" שלמה הא"ס (פרעסבורג ת"ר).

רבנו שבתאי היה מופת זמנו בכיקאתו ובהרפתו העמוקה, ויהי גם מליץ מפואר, וינסה כחו בשירים קצובים, נפלאים מצד מלאכתם ובנין חלקיהם, והענינים הגדולים הכלולים בהם בקיצור נמרץ, וזה שירו אשר שר ע"פ הא"ב בהשלימו חבורו על י"ד: (8)

(8) בראש השיר כתוב: "אשורר שיר רבועות, פשוט ושש תנועות, לזרע צדקות

אָפֿן שׂיר וְשָׁבָה, לֵאלֹהֵי הַמִּצִּיָּא רִחֵם, הַכִּין לָנוּ סִבָּה לְנִפְחֹת זְבַח, דִּינֵנוּ עַל פֶּה צְרוּנֵנוּ
 בְּנִבְלָה וְיִסְרָפָה, נִפְשֵׁינוּ וְצָרְפָה, מִי זֹאת הַנְּשָׁקֶפֶה, בְּחֶלֶב חַחֹסֶה, חֶלֶב אִישׁוֹנֵנוּ
 יָד נִשָּׂה מִמְקוֹמָהּ, וְנֶאֱבַק עִמָּהּ, סִמָּאל יֶשׁר עִמָּהּ, כִּי נִנְעָה הוּא עֲצָמוֹ, בְּכַף וְנִבְרַךְ אֲבִינֵנוּ
 בַּסַּשְׁתֵּנֶשׁ בּוֹ, הַכְּנוּס בְּלִבָּבוֹ, בְּפֶגֶת חַיִּיבוֹ, אֶךְ אֵל מְרוּב מוֹבוֹ, מִכָּל כֶּסֶף הַזְּהָרָה
 הַנֶּאֱקָלֵין חֲלָקֵהּ, הִיא שְׂאֵין לָהּ נִיבִין, בְּלִבָּד שִׁפְזֵר בֶּן נֶמֶל, עָלֵי אֵל בִּין, סִמָּא לְשָׁהוּר
 הַבְּדִילָנֵה

וּמִינֵי תוֹלְעִים, בַּסִּדְנִים הַמְמָאִים, וְהַנְּבִים הַנְּמַצָּאִים, בְּשִׁמְסֵם אִין וְקָרָאִים, בְּלָם אֶסְרָנֵה
 זֹאת תּוֹרַת הַמְּדוּרָה, בְּחֶלֶב נֶאֱמָרָה, אִין לֹא אִם בְּיַצְרָה, מוֹמֵר מִן הַתּוֹרָה, וְאֶסְרוּ סְמִינֵה
 חָשִׁי לְבִנְיָתֵיהֶם, עַל בֶּן בֶּן נֶסְפִיתֵהֶם, פִּתְּם בְּשׁוֹלֵתֵהֶם, הוּא בְּנִירוֹתֵיהֶם, וְנֶמְרוּ וְנִמְנֵה
 סִמָּא סִמָּא תְקָרָא, הַמְּסַכָּה צָרָה, בְּדוֹה תּוֹרָה, אִין בְּהֵם שׁוֹם עוֹרָה, אֶךְ לֹא יִרְיָחוּ וְלֹא
 יֶאֱוִינֵה

יְמוֹשׁ מִלָּנָה הוֹנֵה, בְּנִשְׁפָּה מְמוֹנֵה, מַעִיד הוּא בְּדוֹנֵה, שְׁבוּפֵר בְּאֶדְוֵנֵה, לֹא יִקְיִין עֲמִינֵה
 בְּשׁוֹת מַעֲשֵׂה שְׂרוּם, בַּסִּאֵלַת הַפְּלִדִים, גְּתִרְחַק לְדוֹדִים, לֹא נִחַשׁ בְּהוֹדִים, לֹא יִקְסֵם
 עֲמִינֵה

לֹא תִקְבַּח אֵל נִדְהָ, בַּל תִּקּוֹל רֹאשׁ נִגְדָה, שְׁפָן הוּא בְּהוֹדָה, קוֹרִין לָהּ גְּלִמְדָה, אֶבֶל
 אֶסְרָה הִיא לָנוּ
 מַה שְׁתִּדּוֹר שְׁלָם, כִּי אִם הַעֲלָם תַּעֲלָם, אֶתְרִיתָה תַּעֲלָם, הִן צְדִיק גִּשְׁתַּלֵּם, מַה אֲנוּ מַה
 צְדִיקֵנֵה

בַּסִּבּוּר אֶב וְאִם, רֹאשׁ מִאֶמְרוּ גְּעָרְכִי, נֶאֱחָה דְרֵשׁ חֶבְכִי, אִין לִפְנֵי סַר חוֹרְכִי, אֵל חִי קָרְבָנֵה *
 סִמְכִינֵה בְּאִישׁוּשָׁה, אֶתְמַנֵּן בְּקִשְׁוֵה, מַעֲתִיק קְדִישָׁא, בְּתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, יֶאֱרַע עֲוִינֵנֵה
 עֲוִינֵנֵה תַחֲסוּק יָדָה, וְהוּא מִשְׁנֵב לְדָה, חוֹן עָלָיו, מְהוֹדָה, מִשְׁשׁוּף עִמּוֹ, חֶסְדָּה, וְיִבְלֵל לָהּ יָדָה
 יֶבְרָבֵנֵה

פָּרִי צְאֲצְאוּנֵה, חֶתֶם אוֹת מִקְנֵה, תּוֹרָה צְוָה לָנוּ, לְמוֹל אֶת בְּנֵינֵה, וְלִהְמוֹל יְלִידֵי בְּסִפְנוֹה
 צְוָה לְמוֹל גְּרוּם, הַפָּה בְּסִנְרוּם, פִּרְעָה עִם מִצְרָיִם, כִּי שָׂמוּ בְּיָאֹרִים, בְּנֵינֵנוּ וְכוּרְנֵנוּ
 קוֹל קוֹל, עֶקֶב קוֹרָא, בְּתָבוּ לָכֶם תּוֹרָה, וְמוֹדָה לְדוֹרָה, וְתַפְלִין לְזוֹכְרָה, בְּפִיּוֹם הַזֶּה
 הַסִּמְיָנֵה

כִּי שׁוֹם דִּינֵי עֲרָלָה, בְּלֶאֱוִם סְבִיב לָהּ, תִּנְקַד אִשׁ הַעוֹלָה, מִן הָאָרְצִין בְּלָהּ, אִין יִדְלָקֵנֵה
 שֶׁהָ פִּתַּח בְּתִמּוֹר, בְּכַנּוּרֵיהֶם אִמּוֹר, הַפָּךְ דִּינֵם לְנִמּוֹר, כִּבְן צְוָה לְשִׁמּוֹר, לֵאל בְּכוֹר בְּנֵינֵה
 פְּרוּמֵי בְּתִרְיָה, מַעֲסָה מִקְמָה, גַּם עֲלָה לְחוֹמָה, מַעֲשֵׂר פְּרוּיִן שׁוּקָא, בְּפִרוּשָׁה וְיִטְלָנֵה
 שְׁבִתִי גַם רֹאשִׁי, רֹאשִׁי הַתְּלָאָה הַנְּמַצָּא וּבָאָה, עַל חֶרֶם וּשְׁבוּעָה, הָאֵל בְּחֶסְדּוֹ מִתְּחִלָּה
 יֶאֱוִינֵה

בַּהֵן הַמְּרָפָה, בְּבָנִים הִדָּה, בָּא בְּגִלל חוּלִי אֶתְבָּה, הַתְּפִלָּה הַקְּשִׁיבָה, מִלְּפִי אֶמְרֵינֵה
 חֲזַק קְרִיתָנֵה שְׁלָם, יוֹם אֶבְלָנֵה, נְחִמְנוּ צְרוּנֵה, מִמַּעֲשֵׂה יְדֵינֵה, בִּימֵי גְדָה הַחֲזָקָה פְּדִינֵה
 אֵלֶה תּוֹלְדוֹת רַבְּנוּ שְׁבִתִי, כְּהֵנָּה אִישׁ צְדִק וְאִמְתִי, בְּכָל דְרִכּוֹ וְחִסִּיד, בְּכָל מַעֲשֵׂה
 נֶאֱוִן וְנֶאֱוִן, שְׁנֵאָה נִפְשׁוּ וּיּוֹרָה מִמֵּנוּ, וְהִלָּאָה הַשְּׁנֵאָה, הַמְּקַלְקֶלֶת הַשּׁוֹרָה; גְּאוֹן הַנְּאוּנִים הוּוּ

מצמיח ישועות, חרוזים על הלכות הקבועות, וכל סוגר הוא הפרט הוא אות, שבשנה הזאת (ת"ז) נגמר הדפסת החבור באופן הנאות, בעזרת אלהי הצבאות, והא"ב ושמי בו נמצאות, האל יראני נפלאות, ויצילני מתלאות, ויעשה עמי לטובה אות, כי כך ה' בטחתי אל למושעות, החונן לאדם דעות."

(* לא אוכל להבין, אם בכונה, או שלא בכונה, מתחלת השורה הזאת באות

לא שם גאון עשרת ראשו! גם לא שם משנאו ומשנאו אשר נגדו כל יקמוץ. בהכמה וברעת, הדום לרגליו, ולקראו בראש הומיות אני הנבר אנכי קניתי הכמה ולי תבונה מורשה יען התורה מחזרת על אכסניא שלה, הלילה! ענות רוחו ותום דרכו נודעת בשער בת רבים כי הוא לא שם תורתו קרדום לחפור בה, והמקרה אשר קרה בהיות רבנו זכרון וזאת עורר ריב בינו ובין הג' אהרן שמעון שפירא ול על אדות האתרוגים המרכבים (ראה שו"ת שבות יעקב ח"א סמן ל"ו) תעיד ותוכיח ענותנותיה דמה, כי הוא צוה לפני מותו לבקש את הרא"ש שפירא שימחול על כבודו על אשר השיג על הוראתו כי הרב שמחל על כבודו כבודו מחול! ונפלאות היא בעינינו על רבנו איך הרחיב בנפשו עו לגשת ולסתור דברי רבני קמאי באמרו: "ואנו סומכין כי דמשה אינו חייב לשלש ואינו חייב ללמד מקרא בין שלמדו ש"ס" (ש"ך י"ד סמן רמ"ה). "האיך תלה דלא תניא בדתניא? הרי"ת לא אמר אלא אנו פוטרים עצמנו מלשלש אבל מעולם לא עלה על דעתו שבעבור זה לא נלמד בנינו מנעוריהם תנ"ך, כי אם הקטנים פטורים מללמוד והגדולים מלשלש ימיהם, נ"כ מה תחא עדיהם? אולי נרדפם כאשר רדפו אבותינו את כותביהם ונכחידם מן הארץ? ולמה עמלו רס"ג ורש"י ודומיהם לפרשם? ומאי למד הרי"ת לדבר צחות כנודע מאגרותיו בס' הישר ושירו להראב"ע הנמצאים בס' עומר השכחה? ורבנו הש"ך בעצמו? ובפ' אמרו ח"ל שנה ולא קרא ה"ו עם הארץ (סוף מסכת דרך ארץ זוטא) וכבר דחו דבריו גם גדולי הרבנים (ראה בס' תולדות אדם). עכ"ל ה"ש בלאך (כשב"ע ח"ב דף ע' בהערה) וראה מה שהעיר בזה הח' לאון (החלוץ ח"ג צד 171). ובמחילה אלף פעמים מנאון תורתו לא יאמנו הדברים שכתב בענין זה, ויתבררו ויתלבנו הדברים כאשר יקצו ישני עפר ויעמדו לגורלם, ותהי נפשו צרורה בצרור חי עולם!

ב) בנו השני של רבנו מאיר ה"י יונה נהום שהוכרנו אותו למד בימי עלומיו בישיבת הגאון הרב מו"ה יעקב מטאמשוב הי"ד בעיר סלוצק (ברכת הובח למסכת מנחות דף ע"ב ע"ב), ואחרי אשר עשה חיל בלמודו לקחו הג' אהרן שמואל קאידנובר לחתן ויתן לו את בתו לאשה (ברכת שמואל פ' וישלח) ויצוהו להדפיס ספרו ברכת הובח, ואמנם הוא קים דבריו והביא לדפוס הספר הזה בעיר אמשטרדם שנת מש"פ ט, ובראשו כתב מקורות ימי חייו וז"ל: "אודה ה' בעל הרחמים, אשר האיר עיני בדברי חכמים, גדולי המורים שמשתי כל הימים, מיום עמדתי על דעתי לבית הספר פרשתי אהל שם כהן צדק מלך שלום, כורת ספיר ויהלם, הוא קירי אבא מארי, ברוך רבי מאיר בשמי נהוראי, החרף הגדול אסנר רבא, פלפלא חריפתא טבא, שמעו בכל הארצות, ירחוק נפוצות, הן בהוראה וכישיבה מדינת מערין ופולין וליטא ורוסיא, התאספו לשמוע חכמתו כיום ננוסיא, וינע ויאסף אל עמו... בן למדא מקומה בא שמש זרח נונה אור ככב שבת יזר הרקיע, עד מקום שיר יהודי לחברו מניע... גדול ומאור לממשלת האור ברחובות, שני שפתותיו בקבר דובבות, חובר חבר שפתי כהן... אתו היתה מדרשי קבועה, השתי אזני לשמוע חכמתו מכלכל דבור דעה... כתלמיד המכיר רבוננו, עד... הפריה, ע"ז קונים אעורר בשיחי אירי... בשעת פשרתו עלי צוה להוציא לאור תעלומה... מה היתה הסבה ערוכה, בהכרח לנמור הדבר על ידי חתנו... באשר מקום אנשי ביתו היו לה אויבים, באו בשער בת רבים, הקדרים הארורים האמללים... הם רצועה מרדות לישראלים, אחרי כל המאורעות צרות צרות, בקשנו לישב בשלוח קפצו הארורים עלינו במדינת מאררין, דנו אותנו ביסורין, והוכרחו למלט על נפשם... באתי לנוה קדש מורי ורבי המובהקי, בעמקי ים התלמוד משנתו קב ונקי... הוא אדוני המי אורי וישעי וקומי... ובנואי בצל קורתו, לישב שמה על כסא גדולתו... חלה פני בדבר הזה... קבלתי עלי

בשמחה... אף כי אשתי ובני עוזבים בארץ נכריה... כו" — אחריו זמן מה נתקבל הר' יונה נהום לאבד"ר מ' בעיר סאכטשוב אשר במדינת ליטא, ויבא ישם בהסכמה בשנת תנ"ג (1693). ד' מרחשון, על הספר "חקת התורה" (ברלין, תנ"ח). ועל הספר "פנים מאירות" על מסכת זבחים (אמ"ד תע"ה). כיום ו' ט"ו אי"ר שנת הנני שולה לכם את אליהו לפ"ק (תנ"ג) מאת דיין דקהלתו הנכונה ה"ה הגה"מ מאיר במ' יצחק נכד 9

9) ונכדו היה הרב הגה"מ אלעזר קאליר, הוא נולד בשנת תק"א בעיר רעכניטין אשר במדינת הגר לאמ"מ חוה בת הגה"מ מאיר המהבר שו"ת פנים מאירות. את אביו טרם ראה וידע כי טרם נולד נוע אביו ויאסף אל עמיו ויקראו את שמו אלעזר כשם אביו, הרב המופלג החכם השלם החריף והבקר המנוח מ' א' עזר זצ"ל נכד ההמאה"ג מ' אלעזר האבד"ק מאטירסדארף (קשונו כס' אור חדש פ' אמור). בעודנו יונק משדי אמו נסעה עמו לעיר אייונשטאדט — מקום מושב אביו על כסא הרבנות — וכאשר גדל אלעזר שם זקנו עינו על דרכי ומעללי הנער ויהנכו בנתיבותיו, ויאצל מרוחו עליו כי ראה בו כשרונות נעלים, והנער עשה פרי בלמודו, ובהיותו עדין רך בשנים כבר מצאה ידו לחדש חדושים נפלאים ושמעו הטוב יצא למרחקים ותשם עדת זאבלדאווא כתר הרבנות על ראשו. בימים ההם ונדר התארים לא היה נפרץ כמו בימינו אלה, והר' אלעזר נחל כבוד גדול מגאוני זמנו בהחלם לפנות אליו בדבר הלכה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכלם פה אחד הכתירו אותו בשם "גאון", ומדרושו היקרים אשר דרש דרש בשבתו לפני אספת עם בעירו אסף לאספה ויוציאם לאור ביחד עם הספר כתנות אור מאת זקנו הגה"ל בשנת תקכ"ו בעיר פיורדא, בעת מלאת לו עשרים וחמש שנה, בהסכמות הגאונים הרבנים מארבע ראשי קהלות במדינת ליטא משנת תקכ"ה. ויהי אך יצא יצא ספרו זה מתחת מכבש הדפוס וגאוני הדרר מצאו בו כלי מחויק ברכה, והרבו המענים בו, ואלה הצטאים לחדשות ונצורות מצאו בו את כל אשר הפצה נפשם, לכן הלך מיום ליום שמעו הטוב הלך וגדול בכל אפסי ארץ ובשנת תקכ"ח טרם הגיעו לשנת השלשים נתעלה "להגדיל תורה ולהאירה" (לשונו בהקדמתו לחות יאיר) לעיר מולדתו היא העיר רעכניטין ואנפיה. שם כונן ישיבה וילכו לאורו אור חדש אשר האיר שבעתים וישביע נפשם השיקקה בלמדו עמהם בשנה הראשונה מסכת פסחים בעיון ובשום לב, ואת חדושו אשר הגיד לפני צבאותיו העלה עלי ספר, וכה היו חביבים עלי מילי דשמעתתא ופטפטיא דאורייתא, כי בעת היותו בשנת תק"ל בקיץ בק"ק אובן ישן (Alt Ofen) העלה גם שם בספר דבריו שחדש בסוניה דחוקה (במס' פסחים), וחד מתלמידיו שלמדו או בישיבתו הוא הגאון הנודע מ' בצלאל דנשבורג מחבר הס' הורה גבר על מס' הוריות. —

שלש עשרה שנה הרביץ שם תורה ברכים, ובמשך השנים האלה הביא תחת מכבש הדפוס ספרו היקר אור חדש בעיר פ"פ ד"א בשנת תקל"ו, ובראש ספרו זה הדפים למתג ורסן שלא לחדפים עד אחר כלות עשר שנים מהגאוני מ' יחזקאל לאנדא האבד"ק פראג בעל שו"ת גודע ביהודה; מ' שאול האבד"ק אמ"ד המחבר בנין אריאל; מ' שמואל שמעלקא הורוויטין האבד"ק ניקלשבורג; מ' יוסף שטיינהארט בעל שו"ת זכרון יוסף; מ' מאיר האבד"ק פראג שרעשבורג המחבר ס' מהר"ם ברבי; מ' רפאל הכהן האבד"ק אה"ו בעל תורת יקותיאל. ועוד רבים ממבחי נאנוי הזמן ואדירי התורה. בשנת תקל"ח נתקבל לאב"ד ר"מ בעיר ווישניצא אשר בנקיציא למלא מקום הגאון מ' נפתלי הירץ ז"ל הנערד שם, ובהסכמתו על הס' מענה אליהו משנת תקל"ט (ח' תמוז) שכתב בישובו עדין על כסאו ברעכניטין חתם א"ע: "ומצ"פ לק' ווישניצא ואנפיה". (וראה בהקדמתו בחות יאיר): "ואחר זמן מה קרב ומורה, קבלוני קריה נאמנה ומעטירה, בורא ה' ומפלגי התורה, ק"ק באסקוויץ במדינת מעהרין בדעה אחת בשיר ורון... ובעודני עוסק בפרשת דרכים, רבנן לילך ולעקור סיכום, אל אחת

ג) אהותו הבלתי נודעת בשמה. לצאצאי הרב הגמ' יונה נחום יחשב הרב הגמ' גדליה משה במ' צבי הירש הלוי שהיה בראשונה אבד"ק יאנווא הסמוכה לבריסק דליטא. ואחיו נתקבל לרב אבד"ק בעיר לאשיץ במדינת מאהרעף, ושם הוציא לאור ספרו חמד משה (פירדא תקנ"ט) על ש"ע או"ה בהסכמת הגמ' יוסף שטיינהארט האבד"ק פירדא; הר' גרשון פולין האבד"ק נ"ש ומדינת מאהרעץ; הר' מתתיהו האבד"ק פרוסטיץ; והר' משה האבד"ק באסקוויטץ. גם יתחשב לנץ וכד הגמ' יונה נחום כ"ץ ההגמ' יהודה הכהן שהיה בראשונה דינא בק"ק ליסא. יוד' ה' ננעה בי בצאת ההבערה ללהב בקהלותנו מהזן ובית ערום יצאתי ולא נשאר בלתי גויתי (לשונו בהקדמתו לס' מראה כהן) והתגורר רבות

מהערים הנסמכים, מן השמים נתגלגל הדבר, כי נכבדות בי מדובר, יוד שלוחה אלי דיבור, מק"ק קעלין וגליל קירשום . . . והעמידו דבריהם בזריות נמרץ, ובהסכמת רוני ננדי ארץ, הנודרים נדר ועומדים כפרץ, ראשי קציני מנהיגי מדינה, וכבואי לשמה, בכנף רעננה, החזיקו מיד ישיבה הנונה, ולמדתי בהו"ת בהתחלת הזמנים, מסכת כתובות גפ"ט והראשונים, ומס' קדושין ברב עיון. (שם בהקדמתי.) וגם חדושי אלה ראו אור הדפוס בווינא שנת תקנ"ט, כשם אור חדש, ויבא שם בהסכמה על שו"ת מאמר מרדכי, וגם משם יצא שמעו הטוב על פני תבל, והנאון הנודע מ' יחזקאל לאנדא קורא (שו"ת נו"ב ח"א סוסט"ו): „אדם קשה כבדול". כשבת רבנו אקעזר על כסא ממלכתו שלחו אחריו, שנת תקמ"ה, מעיר אובן ישן מכתב רבנות, אך הוא לא נרצה למכונשתם. בשנת תקנ"ב הביא תחת מכש הדפוס בעיר פראג ספרו חות יאיר הכולל דרושים נכבדים אשר דרש ברבים, לפני קהל ועדה, ובהמשה עשר לחדש מרחשון שנת תקס"ב הוסרה עשרת עדת ישרון קעלין ונהפכה שמחם לתונה כי נוע מורם ויאסף אל עמיו. אף כי נגש והוא עננה תמיד, מכאב אנוש בכל זאת הגה ברוחו הקשה גם ביום נחלה בתורת ה' יומם ולילה ומעינותיו הפיץ חוצה ומחנותיו תהומנה מאדם תלמידים כבדים מקשיבים לקולו . . . לן עמם בעמק ההלכה ללקט אורות ולפקוח עינים עורות כמרנאל בפומיה „הקב"ה חדי בפלפולא" ואף כי הגיה אהריו ברכה זרע בירך ואמת חדושים כמנט על כל הש"ס ופוסקים ושו"ת הרבה . . . בכל זאת מיראי ההוראה היה ובלב חרד לדבר ה' היה נגש אל פסק ההלכה. בימיו נתחדש המנהג שכל תלמיד שלא שמש כל צרכו כתב שו"ת ושטפו את מכתבי הארץ כמים לים מכסים במכתבים כאלה, ועד זאת נעצב לבו, ונהירנא כד הוינא שליא בכוא אליו פעם תלמיד אחד להראות לו תשובה ארוכה מארץ מדה כענין עונגו דאתתא חרה אפו עד למארד ויקחה מידו באמרו אליו „ראה נא את דבר התוס' בדף פלוני אלמני כי עמוק וקשה ההכנה הנחו שום עיונך עליו וביום מחר הגד לי פירושו". ויהי ממחרת ויבא התלמיד ויאמר: „האמת אני, מורי היקר, אף כי נדדה שנתי מעיני כל הלילה בכל זאת לא באתי עד תכונת אמרי התוס' כי עמוק הגהו ולא אוכל כי התוס הוא". ואחרי חותו לו דעתו . . . ענה ואמר לו: „עתה ראה נא בני ראה את מוסדות ואשיות הדינים והמשפט עין לא ידעת וישויאך לבך להגור קסת הסופר במתניך ולכתוב תשובות בענינים המורים כלך מדרך זו שטה מעליו ועבור ובמופלאל ממך בל תדרוש ובמכוסה בל תחקור." (בהקדמת בנו לשו"ת חקר הלכה.)

שנים מספר אחרי מותו התעורר בנו הר' אלכסנדר זיסקינד והדפיס בעיר ווינא, שנת תקצ"ה, הספר חקר הלכה שהיה אוד מוצל מאש, כי כל חדושי אביו היו לשריפת מאכות אש בק"ק קעלין, בהתאמצות בן אהותו הגמ' אלעזר הלוי הורוויטץ האבד"ק ווינא, והדפיס בקצה הספר מחדושי אשר הגמ' ה' בימי נעוריו, וקצת ענינים מס' הלכה למשה מאת חתן המתבר הגמ' משה שהיה אבד"ק צעהלים (Deutsch-Kreuz) ומבנו הר' שמואל הילמן סג"ל שהיה דינא בשלייניג, ומהגמ' אלעזר הורוויטץ הגמ' אלה תולדות וקורות הנאון הנודע הזה אשר האיר על פני תבל בחיפסו ובכביאותו הנפלאה, ועוד אנוסף ידי לכתוב בארובה מהלך נפשו ודרכו בקדש בספרנו „כנסת ישראל".

בשנים בעיר ברלין והרב"ן תורה והעמוד תלמידים מובהקים. (לשון הג"מ שמואל זנוויל מבראנדינבורג דינא דק"ק ברלין בהסכמתו ל"ס הנ"ל) משם המק ועבר לק"ק אמ"ד וקבל הסכמות על ספרו הנ"ל מרבני אמ"ה. ה"ה הג"מ ש"א ול בעל בנין אריאל. ומתג"מ שלמה שלם האב"ד דקהל ספרדים באמ"ה. והביא בשנת תקל"ז תחת מכבש הדפוס ספרו מראה כהן בעיר פראנקפורט דמיין ובראש ספרו זה הדפיס הסכמות גאוני הזמן ובתוכן הסכמת הג"מ רפאל הכהן האב"ד ק"ק פינסק שהסכים בהיותו בברלין בעסק הדפסת ספרו תורת יקותיאל על שו"ה. והג"מ יוסף המחבר ספר פרי מגדים יעיד בהסכמתו על המחבר דגן שהוא הירוף ובקי בכל החכמות תורניות טבעיות פילוסופיות. וכמו כן יאמר המחבר בעצמו בהקדמתו: אוהב אני את הסקראט' ואת הפלאט'. שנים מספר אהרי שהיול ספרו זה היול ספרו מנחת כהן (ד' פראג תמ"ה) ובתקדמתו הוא מזכיר את חבריו מתנות כהנה על מסכת בכורות ומשפט הכלל על כללי הש"ס. —

פרק שלישי.

הג"מ משה מרת אסתר ובעלה הר' מנחם מ' טוויבה ואישה. והר' אהרן מגזע צבי ותולדותיהם. והר' מאיר בני הג"מ שבת כ"ץ ז"ל.

א) בנו בכורו של רבנו שבת כ"ץ היה הרב הג"מ משה. הוא הביא תחת מכבש הדפוס בעיר פפד"א שנת תל"ז שני ספרי אביו שנפלו לומרשה והוא צוהו להדפיסם. היה ספר נקודות הכסף וס' תקפו כהן. וארכו הימים ולא יצאתי ידי חובתי כאשר עלתה לפני במחשבותי מחמת שהיה מוטל עלי עול ישיבתי ומקום מנוחתי איתן מושבי לפנים בק"ק פארהייץ קרתא עליה כרכא דכולא בה תורת אלקים בקרבה קריה מהללה ונאמנה. ממנה יתד ממנה פנה. בעלי חכמה ובונה. ובמלחמות התוגרמים הלכו בשבי בלי המלה והניגה. ונעשו למישל ולשניגה. ואותי הציל אל שוכן מעונה. והלכתי אל הר המורים לאהוות אבותי וכאשר בקשתי לישב בשלוח לא שלתי ולא שקשתי ופקין עלי רוגנו של יוסף דעת יוסף מכאוב אשר ממרום שלה אש ונשרפה כל הקהלה בהרף עין. ונאמן עלי הדיין ועדיין אני צריך למודעי רבא דרתה בי לא תתני השב רוחי ותפעם רוחי בקרבי כי אדוני האיר עיני במלאכת שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכי רבנן אין חקר חדושים רבים ויקרים. מצודקים וברורים. להעלות על ספר להיות מושל בין גדולי המורים. ונשרף הכל בלי היות תמורים. והועד בבעליו. ברב פעליו. אשר נשענתי עליו. המה המעט הגהות שלי שהעליתי על ספר הזה להיות לי לעדה. ובוה אצא בהשתהויה וקודה. ואל יזכני להיות תורה. חתום בלמודי צור תעודה כהרב חדה. בישיבה להתמורה. כנגלה וסודה. באהבה וחמדה כנגלה ורעדה. ותחיה תורה חזרת על אכסניא להעמידה. כאבות כן יהיו תולדה. . . שלמים עם זבח התורה לפי". —

הר' משה עלה למרום בדמי ימיו ערך שנת ת"מ וימיו ולפני מותו קרא לבנו ליצחק ויצוהו ויאמר: והוהו בדברי סופרים מאבי ימי כידכם שמורים. להוציא לאור ולזכות את הרבים. ויאסף אל עמיו ואשתו נשאה לאיש את ההג"מ משה האב"ד וה"מ דק"ק מינסק.

ב) התנו הראשון הר' מנחם מאנש בני מאיר נכד הגאון החסיד מ' שמשון אשר עלה לארץ הקדושה ומת בדרך. אשר הגלה בין הגולים בארץ פולניא וקרוב לעיר

לובלין עיפה נפשו להורגים, אך בהמלת ה' עליו נמלט מהרב רעה, ויבא עירה לובלין לבית מדרשו של הג"מ שבת י' וימצא הן בעיניו ויתן לו את בתו מ' אסתר לאשה, ולפני מותו צוהו להולי' הדושי' על השן המשפט, והוא שמר צותו כאשר הזכרנו בפרק הקודם. —

ג) בתו השנית מ' טובה נשאה איש מזאלקווא (קרא בס' קריה נשנבה) ותאסף אל עמה בעיר זאלקווא וזה חקוק עלי' לוח מצבתה:

”פה נטמנה האשה הגבירה והצפירה מנורה טהורה
הרבנית מרת טובה בת הרב הגאון מ' שבת י' כ”ן
בעל שפתי כהן זצ”ל נפטרה בשבת י' ניסן
תנ”ח תנצב”ה.”

ד) התנו השלישי של הג"מ שבת י' היה הרב הג"מ אהרן מגזע צבי כי לקח את מ' שוויבה בת רבנו שבת י' כ”ן לאשה, ואתה ראה חיים נעימים בעת ישבו על כסאו, כס הרבנות, בעיר לונטשיטץ ותלד לו בן ויקראו שמו משה, והוא אבי הג"מ אהרן אשר ממנו נדע שהיה התן הר' בנימין סניל פֿרענקיל בגלוגא ויהי רב אב”ד בעיר דעסויא ונתעלה משם בשנת תקכ”ג לראש בית דין לברלין ובאותה שנה נדפס ממנו דרוש על השלום הנדרש בבית הכנסת דק”ק ברלין בשבת קדש כ”ד אדר (ראה המאסף תקמ”ט, הדש תשרי). בשנת תקכ”ו הדפיס ספר הארוך לוקנו הש”ך והוסיף עליו מנחת אהרן מנחה קטנה אשר הבאתי ליודעי בינה, ולא אמרתי קבלו דעתי, וכמה דברים הצעתי לפני לומדים מופלגים דקהלתנו ושאר לומדים העוברים ושבים, ות”ל ישרו ובעיניהם טובים, וגם בחורף העבר היה אתי במחיצתי אבי הרב המופלג הישיש מ' משה נר”ו והקרבתני אליו מנחתי וישמע משה ויטב בעיניו, עוד זאת אודיע שאפפו עלי' מרדות רבות מלאכת עבודת הקדש הן מהמת תלמידים המבקשים תפקידם, בשיעורים כסדרן תמידים ולהיות עומד על הפקודים, לנהל צאן קדושים, קהל עדת ישראל, עיר מלאה חכמים וסופרים ואבירים כבירים, קהלה המפוארה, ברלין המעטירה, אך לכבוד אבי זקנו הגאון המחבר למען יפיצו ההוצאה מעינותי, ורבים ילכו לאורו, והספר הזה היה כספר ההתום באין מבין דברו, לכן כנבחר חלצי אורתי, ומכל עסקי פניתי ויגיעה רבה יגעת, אני ובני הנהמדים המופלאים... היה... מ' אליעזר נר”ו ובני הבחור... יניק והכים הר' מאיר צ”ה ואולם אחיהם הגדול מהם, היה התורני המופלא השגנון מ' ליב... לא היה עמי במחוצתי.” (לשונו בהקדמתו). הספר הזה מצא הן בעיני גאוני הדור ויפיק מהם רצון ויתנו מהודם עליו היה הג"מ יוסף שטיינהארט אב”ד בפוזנא (בהסכמתו י”ב ניסן תקמ”ז) וכנהו: הרב הגאון המוסמך, הג"מ שלמה דוב בער אבד”ק גלוגא וכנהו: שאר בשרו, ועוד רבים וכן שלמים ירימו תפארת גדולתו. —

מעיר ברלין נתעלה לשבת על כסא הרבנות בשוואבאך ועל מדינת אנשבאך ושם עלתה נשמתו למרומים ערך תק”מ (תואה”ש צד 62). בנו הג"מ מאיר הנזכר חבר ס’ תבואות שמש (ברלין, תקמ”ז) ויהי רב בק’ עמדין, ויאסף אל עמיו בעיר גלוגא, וזה היות שם על מצבת קבורתו:

”י’ טבת תקס”ט ל’ נפטר המאור הגדול מ”ה מאיר זצ”ל אב”ד בק”ק
עמדין בהגאון מ”ה אהרן זצ”ל נין ונכד של שפתי כהן, מחבר ספר
תבואת שמש, מתורתו לא משי, עד בא השמש, תנצב”ה.”

ואת אחיו הרי אל עזר הנזכר מביא הג'מ מאיר בספרו תבואת שמש (דף ה)
 וכתב "שהיה אב"ד דקלווין בק"ק שוואבאך". ויהי גם מורה דת ודין בעיר מיינבערגנהיים.
 ואף הוא זכה לבן מופלג בתורה הוא הג'מ משה שהיה אבד"ק טריער. —
 ה) בנו הצעיר של רבנו שבתי הרי מאיר, כשם זקנו נתגדל בבית ניסו הרי
 מנחם מאנש הנזכר, וכתוב גם הוא הערות מהכמות לנקודות הכסף, אשר מהם
 נראה רב חילו באורזייתא. —

פרק רביעי.

הרי יצחק כ"ץ המו"ל גבורת אנשים, בנו הג'מ
 משה דובעריש האבד"ק אפטא, ובניו הג'מ
 יצחק כ"ץ, ומ' יצחק אברהם האבד"ק
 פינטשוב, ומ' משה כ"ץ.

א) הרב מ' יצחק בן להרב מ' משה הנזכר בפרק הקודם (סמן א) נפשו עליו
 תשתפק מרה ותאנה בשכרון מתנים על האי שופרא (אביו היקר) דבלי בארעא בלא זמנה,
 אך זאת היתה נחמתו כי הג'מ משה האבד"ק מינסק לקח את אמו לאשה והוא שם עינו
 לחנכו בדרך ישרה, אך גם נחמתו זאת לא לארך ימים היתה כי בשנת תניז קפד המות
 פתיל חית אבי חורגו מדריכו ומשיבו בזמן לא כביר נוסף מכאוב על מכאובו כי גם נשמת
 אמו העלתה אבר השמימה, ואמנם הרופא לכל תחלואי בני אדם רפא שברו כי הרב
 הקצין מ' משה במ' לעמיל סג"ל אטינגער מווינא לקחו לחתן ויהי מאושר בכל טוב.
 אחרי זמן מה אנה לעיר ניקל שבורג עיר ממלכת דוד הג'מ דוד אופנהיים, והוא
 והקצין מ' משה בן דודו זקנו הרי שמהה בונם עזרו לו ויתמכו בימין צדקו להחיל
 הספר גבורת אנשים מאת זקנו הש"ך, והביאו תחת מכבש הדפוס בעיר דעסוא.
 שנת תנ"ו בהסכמת הגאונים מ' דוד אופנהיים; מ' פנחס משה מלבוב; מ'
 יוסף סג"ל האבד"ק פרעמסלא; מ' שניאור האבד"ק רישא (ראה מיש על אדותו
 "בציון" שנה א' צד 102 במאמרו על רבני רישא); ומ' אברהם מקראקא האבד"ק
 לייפניק, וגם כי היה בעת ההוא יניק, הכים היה וכלם הכתירו אותו בתאזי: האלוף
 התורני". והתאר הזה נכבד היה עד מאד בעת הזאת. —

ב) בנו של הרב הגדול מ' יצחק היה הרב הגאון הנודע מ' משה דובעריש
 שהיה נקרא בזמנו ר' בעריש שפתי כהנ"ס, "שישב על כסא הדייאה בק"ק אפטא
 ושם שקעה שמשו שלא בעונתה ונפטר בחצי ימיו וגודל הריפתו וצדקתו אי א לבאר
 שהוגדר ביום מותו שחידש מאה והמשים הלוקא דרבנן ושאר הדושי
 תורה לאין מספר וכלם לא היו נרשמים בכתב ובעת הזאת היתה צעיר לימים ולא
 זכותי להנות מאורו והרבה הדושים היו אצל תלמידיו שהריבין תורה בישראל וכמה
 תלמידיו כמה גדולי דורנו, והד מתלמידיו נתן לידי האי הלוקא דרבנן אך ברבות הזמן
 נמחקו הרבה שורות, הדברים האלה כתב בנו הג'מ יצחק אברהם בקצה ספרו שוית
 "כתר כהנה" לפני הלוקא דרבנן מאביו בסוגיא דקציצה.

מיד הגאון הזה זבינו לאור הספר הארוך מרבנו הש"ך (בהקדמת נחת אהרן),
 וחזיתי להגאון יעב"ץ בספרו שאילת יעב"ץ (ח"ב סוף סמן י"ב) שכתב: "וכאשר
 שמע ר' בעריש דבר הגיל הודה ואמר שיפה כונתי האמת בדעת הרב זקנו כי יש בידו
 ספרו על המור י"ד שבו ביאר דבריו (המוכאים בקצרה בש"ך שעל הש"ע) כדברי ממש

והוא רצה לחקור אותי אם ירדתי לסוף דעתו של הגדול זצ"ל. מהרברים האלה שרצה לחקור את היעב"ץ נוכל לשער שלא היה קטלי קני דקיימא באנס. —

ג) בנו בנורו, כחו וראשית אוננו הוא הנ"מ יצחק הכהן בעת היותו עלם צעיר בן שבע שנים נסע עמו אביו לעיר האמבורג למען ילמוד בישיבת הנ"ש יהונתן אייבשיץ בעל אורים ותומים. כי חריפתו ובקיאותו היתה עד להפליא וכל רואיו חזו בו נצורות, וישתוממו למראה עינם ולמשמע אונם; המיש שנים הקשוב לקח מפי מורו, וטרם הפרדו נתן לו מורו שתי מנורות של כסף שחור ויאמר: תלמיד יקר יקירי תקבל זאת ממני למנהה למען תזכירני בעת הדלקת הנרות בשבתות וי"ט. (והנן ת"י הרב הח' מו"ה ד"ב ז"א ב"ץ האבד"ק קאצק). אחרי כן נסע לביתו וביום מלאת לו שלש עשרה שנה, לקח אישה לעזר כנגדו ובאותו יום נקבל לאבד"ק סטאבניץ, ויצא שמעו הטוב בשם: "איצקל הריף". לבו היה כלב הארי וקולו כמים רבים אדירים... ומשכן נהרות תלמידים מופלגים, הרבה ישיבת וגם עלי' הופיעה אורו. (לשון אחיו בהקדמתו לספרו שו"ת כהנהגה) חביבת גופו בעיני מורו הנ"מ יהונתן הנ"ל היתה עד להפליא, וכאשר השיא את בתו בעת זקנותו, ונעיר ברעסלא כתב וכתב לתלמידו זה: "אורך אראך בטרם אמות תמהר ביאתך לברעסלא, הבך יהונתן אייבשיץ". —

אחרי אשר ישב רבנו יצחק בעירו סטאבניץ וקנים מתורתו הונועו למרחקים בחרוהו בתוך מנחרי גאונים הזמן אשר בחברתם בא בהסכמה כ"ז אדר ראשון שנת תקצ"ז על הס' הארוך מזקנו (ד' ברלין תקצ"ז), ומנהיגי עדת פינטישוב שמו אחרי שנים אחדות עינם בו להושיבו במקהלם, וישלחו אליו מכתב רבנות, וזווא שם און קשבת לקולם הקורא, ויבא אליהם לשגון כבוד בתוכם, אך לדאבון לבות מוקירי תורתו ורחב בינתו לא האריך ימים על ממלכתו, וימי ממשלתו לא נמשכו יותר מעשרה שבועות, וימת בשנת תקל"ד אור ליום א' כ"ה שבט, ויקברו אותו בעיר פינטישוב, ובכ"ה הובל לקברוהו, ואלה דברי פנקס הח"ק משם: "ואחרון הכבוד לנו יותר במוצאי מנוחה השיג לנו גון ואנחה השוברת כל גופו של אדם אור ליום א' כ"ה שבט תקל"ד עינינו שפכו דמעה מאין הפגנות על השבר שהקרה ה' לנו בעויה שנפטר כבוד הרב המאחי' אדוננו מורנו ורבנו הגאון הרך בשנים אב"ד ור"מ דקהלתנו יצ"ו מ' יצחק בן הרב כבוד המנוה המופלג מ' ד"ב עריש הכהן ז"ל ולא ישהיה כדי מלוכה לישב על כסא ממלכתו ממלכת כהנים על כסא הוואה שקעה החמה שלא בעונתה והיו נשבתו פה"ק רק עשרה שבועות בעויה מדת הדין פגעה באותו צדיק ובא ללוננו לג"ע". כפי המקובל אצל צאצאיו היו שנותיו שלשים ואחת, משו"ת שהשאיר אחריו ברכה הדפים אחיו בספרו שו"ת "כתר כהנה" (סמן ע"ב) חלוקא ררבנן שיהודש בשנת תקל"ד. בנו היו: בנו הנ"מ ד"ב ז"א ב"ץ ובתו מ' מאליה ונדבר מהם הלאו בפרק החמישי. —

ד) בנו השני של הנ"מ משה ד"ב עריש הוא הנ"מ יצחק אברהם הכהן הוא היה רך בשנים וצעיר ימים בעת אשר אביו מת על פניו, ואחיו הנ"מ יצחק הכהן לקחו לבן וילמוד עמו ויעש חיל בלמידה, ונקרא נקרא מהגדוב מ' דניאל יפה לברלין ללמוד שם בבית מדרשו, ויסע שמה וילמוד ביהוד עם הגאון בעל פרי מגדים, הרב הגביר הגדוב המפורסם מ' יצחק מנ"ק ויועפוף שהיה נקרא בפי כל ר' איצקר' אליעם שמעו שמעו הטוב ויקהרו לחתן ויתן לו את בתו מ' שרה מרים לאשה, ותלד לו תרי בני סמיכי הנ"מ ד"ב עריש האבד"ק ראקוב והנ"מ חיים מאיר ז"א ב' ובת אחת, אשר נדבר על ארוותם בפרק החמישי. —

הג'מ' יצחק אברהם הכהן ישב במנוחות שאננות בבית חותנו הגביר ונתמנה לרב אב"ד בעיר האקוב, ואחרי זמן מה נתקבל משם לאבד"ק יווע פוך, ויתקע שמה אהלו אהל התורה והתעודה, וילמוד עם בחורי המד' גישיבתו הרמתה אשר בנונו ידיו, וגם בשאלות ותשובות בעניני דת ודין פנו אליו גדולי המורים (ראה בתשובותיו סי' כ"ז). משם נתמנה לרב בעיר סטאבניץ, העיר אשר אחיו הכהן הגדול קהן בתוכה נאר, וגם שם לא האריך ימים על ממלכתו כי נקרא בראשית שנת תקמ"ח מעדת פינטשוב לבא אליהם למלא מקום הג'מ' אברהם גבריא אל האב"ד הנעדר, ויסע שמה וגז פה לא פסקה הישיבה, וישבים שורות שורות כרם ה' צבאות ילדי שעשועים מסולאים בפז וזופקים על דלתותי יום יום והורות להלכה, ופנים להסבירה" (לשונו בהקדמתו לשו"ת כתר כהנה), ושם הוציא לאור עולם חלק א' מספרו היקר כתר כהנה (ואלקווא תקס"ה) הכולל תשובות בדת ודין אשר השיב לאדירי התורה אשר שאלו בעצתו ומהם הג'מ' יצחק אבד"ק עיר חדש (סמן כ"ה); מ' ישראל האבד"ק וואדיסלב (ס"ח); מ' יצחק הלוי האבד"ק קראקא (ס"ט ג'ט); ועוד רבים מהכמי וזרו כאשר יראה המביט בספרו ופה קצרה היריעה מהשתרע. —

מהסכמתו אשר מצאנו על ספרים שונים נדעוּם פה: על הדפסת שו"ת הרי"ף (ד' ווינא) הסכים שנת תקנ"ד (ט"ז אדר שני), על ס' מעשה השב שנת תקנ"ה, על שו"ת אבני קדש באהסכמה שנת תקס"ב; גם הסכים על הס' שב שמעת תא מאת חתנו הג'מ' אלעזר האב"ד טריטש שנת תקס"ז (ראה אלוה) בדוורתו בבית התנו וגם מצאנו זכרו בשו"ת ר"ע איגר (סמן פ"ז). —

ביום וזשני מימי הדין ראשית שנת תקס"ט עונג הגאון הזה עדרו לאנחות, ואלה דבריו אשר ציה לפני מותו:

„להבית המדרש דפ"ק פינטשב, כבר נדברתי ליתן חמשים זהו פויליש, וכעת הנני נתן מבלי נדר סך מאה זהוב' ושלשים פויליש במטבע היוצא, וסך הנ"ל יהי קרן קיימת, והרווח מה שיעלה מהסך הנ"ל יהי חצי עי"ך להבית המדרש להדלקות נרות וחצי הרווחים לחלק בעת היא"צ שלי, דהיינו איזו לומדים יאמרו ספר תהלים בעד נשמתו, ולאחר הנדת הספר יאמר אחד מהם קדיש בעד נשמתו שנשמתו תחי צרורה בצרור החיים ולהלות המעות הנ"ל רק לבטוח גדול... ולביהכ"נ דהה"ק נוינטשב הנני מנדב מבלי נדר כלה שנים (ושמנינו זהוב') פויליש, והמעות הנ"ל יהי קרן קיימת והרווחים מה שיעלה יו"ו להדלקות נרות בשעת התפלה והגבאים דצ"נ יהי ממינים ע"ז ולהלות המעות הנ"ל לבטוחין כדי לזכות נשמתו, ובעת מותו דהיינו בעת הוציאו מבית יתן סך ששה ועשרים זהו' ויחלק תיכף י"ג זהו' פויליש והמתר י"ג זהו' פויליש יתן לשני לומדי תורה שיתפילו בשלשים שלי בבית ואחר התפלה ילמדו פרק משניות ולהגיד אחד קדיש עד כלות השלשים כדי לזכות נשמתו, דאחי התורני מו"ה משה כ"ץ יתן חמשים זהו', לתלמידיו יודיו הרבני ומפולג החסיד מו"ה מאיר סג"ל נ"י מסטאבניץ (10) יתן שינה עשר זהו' פויליש, נפשי בשאלתי הלא ידוע לרמע"ל מנודל ינעת התורה כל תורתו למד וברא מוכה לאבא, וכמוהו שתלמיד הגון מוכה לרבו, שיעלה זכרוני לפני לזכות נשמתו מה דאפשר וזה חסד של אמת ומובטחתי שימלא שאלתי, מנאי המעותו בעדו בלב יעלם הק' יצחק אברהם הכהן. — אחו שעשיתי חלוקה במעות מה שיש לי ומה שיהי' נשאר כל המטלטלין וספרים מה שיש לי יחלקן בני הרבנים המוכזקים שיחי' עפי' דת תוה"ק וולת הספרים ידידי אשר חנרתי בעו"ה וכבר באו דפוסים יחלקן בני' שיחי' חיק כחלק, ומהספרים ידידי וישלח עשרים ספרים לחתני הגאון מו"ה אליעזר נ"י, אך הספרים אשר יוקחו בני' שיחי' יהי' שייכים להם ולבניהם

(10) הוא הרב המחבר ס' אור לשמים עה"ת ויהי רב אב"ד באפסא כמבואר פעמים רבות בשו"ת כתר כהנה, וראה מד שכתבתי בספרי „לוחות זכרון" צד 66. —

לבד, ושום בע"ה בעולם לא יוכלו ליקח הספרים בחוב המגיע להם, רק שיהי' לבני' וליוצאי חלצי לבד. בני ובנותי הנני מזהיר אותם שלא יהי' ביניהם שום קטטות ומריבות, והנני ממנה אפטרופוס לעשות להם חלוקה ולעשותם כפי מכתבי ה"ה הרבני הנגיד ש"ב מו"ה חיים פישל נ"י וה"ה הרבני הנגיד מו"ה אליעזר בן מו"ה נתן, והמה יהי' בעוורם לגבות חובות כפי הצעטיל שנשאר ממני, ומובטחני באפטרופוסים שלא ישנו שום דבר ממכתבי, ואין צריך לומר שכבוד רוזני נגדי הקהלה יתנו תוקף ועוז כדי לגבות החובות מה שמגיע לי, ומאוד עתירתי מכבוד נגידי הקהלה לסייע מה דאפשר כדי לגבות החובות מה שמגיע לי, וה' יאריך ימי ושנותי בטוב ובנעימים כדי שאוכל לתקן מה שחטאתי ופשעתי ומרדתי לפני המלך הגדול והנורא, ותהי' יציאתי כביאתי מכלי חטא כלל, ולא תמוש התורה ממני ומזרעי ומזרע רועי עד כי יבא משיח צדקינו ויעלה לציון לבית מקדשינו, מנאי השפל הצעיר שבישראל המצפה לתשועות ד' היום יום א' ח' סיון דהאי שתא תקס"זיין לפ"ק. יצחק אברהם הכהן בן כא"מ הגאון המנוח מוה"ר דובע"ש כ"ק זצ"ל. — היות שמבואר שאשתי אין לה רשות ליתן מתנה גדולה לשום אדם, וזלת לבני הרבני המובהקי' ולבנותי תי' רשות לה ליתן הן לא' מבני והן לא' מבנותי ניתן רשות לאשתי שרשות לה ליתן הן לא' מבני והן מתנה גדולה לא' מגכדי הן לנכדי מבני' והן לנכדי מבנותי' שי' באין מוחה ומעכב שבעולם, הק' יצחק אברהם הכהן. — היות שכתבתי לבני' הרבני' המאה"ג ולחתי הרבני' שיהי' כמבואר באריכות במכתבי, ועתה הנני מצוה איך תהי' החלוקה במעות, ומשלטלין מה שנשאר אחרי הנני כותב יום א' ח' סיון תק"סזיין, סך מעות מה שיש לי אצל אנשים עולה לס"ה בעד ששה אלפים פויליש, וזלת החובות הנ"ל אין לי שום מעות, לכן הנני מסדר איך שתהי' החלוקה, לזונתי הרבנית הצניעה מרת מרים תי' ליתן בעד כתובתה שלשה אלפים פויליש אף שכתובתה תעלה שני מאות ארומים מה אעשה אם אין כל כתובתה לא נשאר לבני' ולבנותי' ולחתי שיהי' בני המה בני' ג"כ ונס ליתן לה השמעיין שיכל שלה מרגליות שלה ושטיק התלוי במרגליות שלה, ואויבל מקרה ונומים וכל בנדים השייכי' לגופה, וכרים וכסתות שלה, הנני פוטר אותה מהשבעת כתובתה ולא יהי' ליורשים שום טענה נגד אמם תי', רק זאת התנית שאין כה ביד זונתי הרבנית תי' ליתן מתנה גדולה לשום אדם, ולבני' ולבנותי' שי' רשות לאשתי ליתן אף מתנה גדולה כאוות נפשה הטוב באין מוחה ומעכב, כללא דמילתא שרשות לזונתי תי' ליתן מה שלבה חפץ לא' מבני' ולא' מבנותי' שיהי' באין מוחה ומעכב, רק תמיד ביי"צ שלי תתן אויה דבר לצדקה בעד נשמתו אף דבר מועט רק לזכות נשמתו, וכשיגיע יום פקודתה ויהי' סך מסוים תפשוש לצדקה כפי הברכה שיהי' לה בעת הזאת, ומה שתפרוש יהי' קרן קיימת, ומה שיעלה רווחים מקרן קיימת חצי יחלק ביא"צ שלה וחצי שנ"י יחלק ביא"צ שכי ומובטחני בזוגתי תחי' ובבני' ובנותי' שיהי' שיקיימו דברי הללו.

לבני בכורי הרב המובהק הצדיק תמים במעשיו מו"ה בער"ש כ"ק הנני נתן שלשים ארומים משבע היוצאת וסך הנ"ל יתן לבני הרבני מו"ה דוד כ"ק שהוא נכדי, ונכדי הרבני מו"ה דוד יתן מסך הנ"ל רווחים חצי מסך הנ"ל הן קרן ורווחים שייכים ל בניו הב"ח כ' פ"ש כ"ק ני', וחצי השני שייכים לבתי הבתולה תי' נכדי פייגא תי', ואל יחר אפו על שצוותי כך הלא ידוע לבני הרב המובהק שיהי' שאשתי אינה הסה על נע"ו וע"ו חסתי על בני' שיהי' להם מעט סעו"י וכל המשלטלין שייכים להם, לבני הרב הגדול מו"ה מאיר זאב כ"ק ני' יתן ג"כ שלשים ארומים מטבע היוצאת, ידעתי נס ידעתי שבנו המופלג ר' סענדר יעקב כ"ק ני' הגיע לפרק הנשואין ואין בידו מאומה ליתן לבנו, ובעו"ה פסקה התורה שכל העולם נותנים עיניהם בממון, לכן יתן מסך הנ"ל שמנה עשר ארומים לבנו המופלג סענדר יעקב והמותר שנים עשר ארומים יהי' שייכים לבתו פייגא תי' וגם מגיע לבני חלק משלטלין יהי' ג"כ שייכים לבנו סענדר יעקב ולבתו פייגא תי' שיהי' לה לסיועת נדוניה' להם, ולבתי הצניעה מ' בילא יתן ארבעים ארומים משבע היוצאת ואל יהי' בעיני בני' הרבני' המובהקי' שי' מה שאני נותן לבתי ויתר מה שנתתי להם, הלא אני חייב לבתי הנ"ל סך עשרים ארומים, ומסך ארבעים ארומים תתן עשרים ארומים לבנה הבחור המופלג כ' אציק סנ"ל לסייעת נדוניה' שלה, והמותר עשרים ארומים יהי' שייך לבתי מ' בילא

מירל, וכשיתן סך ארבעים אדומים אוי כל הכתבים שיש ת' בתי וחתני התורני מו"ה
 עזריאל סג"ל בשל ומבוטל... לבתי הרבנית הצניעה מ' אסתר ת' יתן סך
 עשרים אדומים במשבע היוצא, ובסך הנ"ל לקנות אויזה דבר לבתי מה שלבה חפיק,
 וכשתסלק לה הסך הנ"ל באופן הנ"ל אוי אין לה ולבעלה הגאון נ"י שום טענה נגדי ונגד
 יורשי, לבתי הצניעה יעניט יל ת' יתן נ"כ סך עשרים אדומים במ' היוצאת, וסך הנ"ל
 מגיע רק לבתי הנ"ל לבד ואין לבעלה רשות בסך הנ"ל, ולקנות נ"כ בחסך הנ"ל מה
 שלבה חפיק, וכשסלק לה הסך הנ"ל אוי אין לה ולבעלה התורני מ' שאול מרדכי
 נ"י שום טענה נגדי ונגד יורשי.
 הק' יצחק אברהם הכהן.

אלה הדברים אשר צוה רבנו טרם מותו בצואתו אשר צוה לבניו ונכדו יד"ג הרב
 הגאון מ' שבתאי הכהן רפאפורט נ"י האבד"ק פינטשוב הואיל בטובו לשלוח
 לי ההעתיקה.

ה' מהר' משה כ"ץ הנזכר בצואת אהיו לא נדע מאומה, ואולי נולד אחרי מות
 אביו אשר על כן נקרא בשמו.

פרק חמישי.

הג"מ דוב זאב בהג"מ יצחק כ"ץ ותולדותיו ומ'
 מאליה בתו וצאצאיה וכני הג"מ יצחק אברהם
 כ"ץ ומטעיהם עד ימינו אלה.

א) כבר הזכרנו בפרק הקודם (אותג') שהג"מ דוב זאב הוא בן הג"מ יצחק כ"ץ.
 שם כנעו היה רפאפורט ואשתו היתה בת הג"מ שאול האבד"ק פליץ (ראה שו"ת נודע
 ביהודה האה"ע סמן פ"ח). והיה רב אב"ד בעיר שדה חרש, אחרי כן נתקבל לאב"ד
 בעיר שטעקטשין (שו"ת ברית אברהם האה"ע סמן צ"ג). ודודו הג"מ יצחק אברהם
 כותב ארוי (בתשובותיו סי' כ"ט) בה"ל: "ההמאה"ג החריף המפורסם מ' דוב
 זאב כ"ץ, ובאהרית ימיו בשנת תקע"ג, נתמנה מפרנסי עדה פינטשוב למלא מקום
 אביו לאב"ד וה"מ, ונוע ויאסף אל עמיו. ביום ג' ה' תשרי תקצ"ג, והשאיר אחריו ארבעה
 בנים מופלגים בתורה: א) הרב החריף מ' משה הכהן שנפטר בימי עלומיו והשאיר
 אחריו בן גדול בתורה הוא הרב מ' צבי הירש הנולד בפינטשוב שנת תקע"א, ונתקבל
 לדוינא בעירנו קראקא ואח"כ נתקבל בפקידת הג"מ דובעריש מייזלש לאבד"ק זחליץ ויכהן
 שם פאר עשתי עשרה שנה, ובשנת תרל"ז אחרימות בעירנו הג"מ אברהם יענר נתקבל
 תחתיו לראב"ד, ויכהן פה פאר ט"ז שנה ומת כשיבה טובה ביום כ"ג סיון שנת תרנ"א
 בעירנו, והסכים בהדפסת שו"ת תפארת צבי, והרבה תשובות ארוכות אליו בשו"ת
 מהר"י כהן, ובנו הוא הג"מ משה כ"ץ נ"י רפאפורט אשר היה רב בעיר
 ברוסק בפולניא והוא דיינא ומי"ץ בעירנו זה שנים מספר. ב) הרב הג"מ אברהם אבלי
 הכהן שהיה אבד"ק טארנאוו בנליציה אשר השאיר אחריו ברכה שלשה בנים, בנו
 בכורו הוא הג"מ ישראל הכהן המחבר שו"ת מהר"י כהן (בי"ח) אשר מלא מקום
 אביו בטארנאוו ושם שארית אדמתו משנתו הרב החריף הנזכר מו"ה יוסף הכהן
 רפאפורט מטארנאוו ואחרון חביב הוא הרב הג"מ שבתאי הכהן שהיה
 אבד"ק דאמבראוו, ובנו אשר גם הם יורו הם: ההג"מ מאיר כ"ץ נ"י שהיה
 לפניו אב"ד בעיר לוקאווא וכעת הוא ראב"ד בעירנו ואחיו הרב אבד"ק אוסטרנאוו צ"א,
 ובתו היתה אשת הג"מ יעקב וויידענפלד ז"ל האב"ד הרימלוב בנליציה. ג) הרב

הג'מ שלמה הכהן בערטרסאם שהיה אב"ד ור"מ בשטעקטשין, ואהרי כן נתמנה בעירו ל'אב"ד ויבא על ההתום על המכתב הנדפס בס' קנאת ציון (דף י"ד ע"ב) וכמו כן נמצאת התימתו על התשובה מבי ד"ר מפה הנדפסת בשו"ת זכרון צבי מנחם (סמן ל'), ויהי בעשר שנות הי"ו האחרונות ותכהין עיניו מראות, ויהי כליו בביתו עד יום י"א אדר שנת תר"ח ואז נסע למנוחות נצה, והג'מ משה יעקב דעמביטצ'ר זצ"ל נשא עליו מספר מרה, ונדפס בס' מימי הדעת (דרוש כ"ה), ומצבתו בשם קהלתנו תקרא (ראה בספרי לוחות זכרון סמן ק"יח):

שזמו שמים הלילו שוכני ארץ, לשבר קריתנו אשר פרץ ה' בה
פרץ, מעטה עוזה צנף תפארתה, קורד וכי הורם אדרתה, אל
הלכה גאון עוזה צנף הטחור הרב המאוה"ג החרף זקן ויושב
בישיבה מ' שלמה הכהן צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל
האבד"ק שטעקטשין בהגאון מ' דוב זאב כ"ץ האבד"ק פינטשוב
נצר מטעו רבנו הש"ך ז"ל נפטר בש"ס יום ה' י"א אדר תר"ח תנצב"ה.

חתנו לוקחי בנותיו אשר השאיר אחריו ברכה, הו: ההג'מ אל עזר דוד הלוי
בארנשטיין, אחד מאנשי האשכולות, אשר בו נצמרו ויתאימו יחד תורה וחכמה, הוא
נולד בעיר זאווייהוואסט בפולניא, ועודו בימי עלומיו בא לעירנו קראקא, ויתן לו ההג'מ
שלמה הנ"ל את בתו לאשה, והיו סוכן (קאסירער) בבית שולחני של הגביר וההג'מ
יצחק האלברשטאם ז"ל המהר"ם ש"י יצחק, אבי יד"ג הרב שז"ה ה' היה,
ואח"כ נתקבל פה לדיינא ומו"ץ, ומפה נתקבל לאבד"ק דואלשיטין בפולניא, ולא האריך
ימים על ממלכתו, ובהיותו כבן ששים שנה נסע למנוחות נצה ביום האחרון לשנת תר"ח,
והשאיר אחריו ברכה פרי תנובת עשו בכ"י, ונמצאו פה ת"י בנו, הו"י מצבתו:

עשו מספד וקוננו בנפש מרה, כי הוסר הנור והורם העטרה, עטרת
ראשנו, פאר עדתנו, רועה נאמן בתוכנו, הרב הגאון החכם הכולל,
החרף והבקי ירא ה' מרבים, כבוד שם תהלתו מו"ה אליעזר דוד
הלוי בארנשטיין ז"ל י"ג ביום כ"ט אלול בשנת תר"ח, אללי תבכה
ותזעק במרי ישיחה העדה, לשברה כי גדול וכי רבה האבדה, יקר
למצוא כמזה אשכול השלימות, עמו התחברו יחד כל מעלות רמות,
זכר תומתו וענותו בשערים נודעת, רב גדול בתורה ובכל חכמה
ודעת, דוד התחזק ביראת ה' הטהורה, קה! כי נאסף מאירנו בנר
מצוה ותורה, רבות אנהותנו כי עזבתנו נפש יקרה, בצירור החיים
תחי נשמתך צוורה.

חתנו השני של הג'מ שלמה הנ"ל הוא הרב הגביר פר"מ מ' מרדכי אלחנן בלאטשטיין
מיקורי ונכבדי עדתנו, ובנו הוא הרב החרף הגביר מ' שבת'י הכהן בערטרסאם נ"י
אשר הוא מיקורי ונכבדי עדתנו ובו נתהלל, ד' הרב הגאון החרף המפורסם
מ' ישראל הכהן שהיה לפניו אבד"ק אלכסנדרה הקרובה אל העיר
לאדה, ובשנת תקצ"ט נתמנה לרב אב"ד בפנינשוב על מקום אביו,
ונפטר שם ביום ד' י"ב ניסן שנת תר"י, והשאיר אחריו ברכה זרע בידך
שלשה בנים מופלגים בתורה, בני בכורו המצא"ג מו"ה דוד הכהן שהיה אבד"ק
שטעקטשין ואח"כ באוסטראווצ'י, ונפטר שם שנת תרמ"ח (ובנו הוא ההג'מ
טוב"ה גוטמאן כ"ץ האבד"ק קעליץ), משנהו הרב הגאון הגדול החרף המפורסם מ'
שאל הכהן שהיה בראשונה אבד"ק סטאבניץ ובשנת תר"ג אחרי פטירת אביו הגאון

נתקבל לשבת על כסאו וישב על כסא מלכותו שנים וארבעים שנה ויגוע ויאסף אל עמיו בעירו ביום ו' עשי"ק כ"ה ניסן שנת תרנ"ה וכל הרבנים מהעירות הקרובות אל העיר פניטש'וב ספרו מספר מר על הלכה ארון אלקים ובוים א' כ"ז ניסן הובל לקברות בעירו והמון רב נהרו אחרי מטתו לחלק לו הכבוד האחרון ושם הורדה גיטתו אליו אהוות קברו מסרו מנהיגי העדה כתב רבנות אל בנו יד"ג הרב הגאון הגדול והבקי המצויף החכם השלם מו"ה שבתאי הכהן רפא פורט היו להיות רב אב"ד במקהלם והוא נענה למבוקשתם ומאו והלאה הוא שוכן כבוד בקהלתו ונהל את צאן מרעיתו על מי מבוע התורה והוא איש האהוב תורה עם חכמה והתורה והתושיה מתאימות בו יתלכדו ולא יפרדו לנצה והוא עורני במחברתי זאת להוציאה לאור עולם בלי מנרעת ומנערת ואביע לו בזה תודתי מעומק לבבי בעבור עבודתו הקבה אשר עבד עמדי והו יאריך ימיו על ממלכתו ויוסף לו ארך ימים ושנות חיים. — והשלישי הוא ההג"מ דוב זאב הכהן ג" האבד"ק קאצק. —

ב) בתו של הג"מ יצחק כ"ץ היא הצנועה מ' מאליה ותחי אשת המ' משה בן זקני הר' צבי פיאסקר (ראה בספרי לוחות זכרון סמן פ.) ואחרי לקחה ממנו ספר כיתות לקח אותה לאשה ההג"מ יצחק מייזלש האבד"ק קאמיניץ המחבר ספר חוסן ישועות על מסכתות אחדות בש"ס והיא הולידה לו את הג"מ דובעריש מייזלש שהיה אבד"ק קראקא ואח"כ נתעלה לרב אב"ד בווארשא המחבר ספר באורי הרד"ם על הס' המצות להרמב"ם ז"ל והוא אבי ההג"מ ישראל מייזלש שהיה אבד"ק שעדליץ ונפטר בעירו שנת תל"ו (ראה בספרי הג"ל סמן קכ"ב). —

ג) בנו הראשון של הג"מ יצחק אברהם הכהן הג"מ דובעריש נולד לאביו בעיר סטאבניץ. מימי שחרותו הגה בתורת ה' ובה שם כל מעינו וכל רואיו הכירו בו בההשקפה הראשונה. כי הוא זרע בירך ה' כי בוצין בוצין מקטפתי ידיעה גמרו חז"ל אומר. ואמנם לא מראות שוא חזו בו כי הוא הצליח בלמודו ועש חיל בתלמוד ומפרשים. בפוסקים ראשונים ואחרונים ועדת ראקוב — העיר אשר אביו כהן בה פאר — בחרה אותו לאב"ד ותשם עמדת תפארת הרבנות על ראשו וישפוט את עדתו בצדק ובמיטויה וכל הרבר הקשה ממנו התייעץ עם אביו הוקף כי זקני ת"ח כר זמן שמזקנים חכמה נתוספת בהם ואביו השיבו בטוב טעם ודעת ה"ל בראש תשובה אחת אשר השיבו (כתר כהנה ס' מ"ז): „נשאלתי מכבוד בני יד"ג הרב המאור הגדול החריף המפורסם מו"ה דובעריש כ"ץ ג" האבד"ק ראקוב." מעיר ראקוב נתקבל לאבד"ק פאטשניב (שם ס' ל"ז ובפנקס הח"ק מפה) ושם הרביץ תורה ויהודישו היקרים העלה עלי ספר והם בתובים בספר מאד נעלה אשר הניח אחריו בכתובים (ראה הקדמת מו"ל הס' המדת שלמה עה"ת). — ושם נולד לו לשמחת לבבו בן נחמד אף נעים היה הג"מ דוד אשר ישב על כס הרבנות בעיר הענטשיץ אשר גם הוא זכה לבן מופלג בתורה היה ההג"מ צבי הירש (ראה בהקדמת ס' שערי חיים). — ואח"כ נתקבל לראב"ד בפניטש'וב אחרי מות אביו וכאשר הדביקתהו שם מחלה עזה ועצומה בא הנה דרוש ברופאים להעלות לו ארובה ולתת מזור ותרופה למכהו ולמחלתו האנושה אכן לריק היתה יגיעם. כי ביום ג' ב' אדר שני שנת תקע"ה נפרדה נשמתו מאת גוו ותשם קנה במרומי שמים בין מלאכי שחק וגוו הטהור נטמן בעפר קבורת נאוני עירנו ועל אבן מצבתו הרות (ראה בספרי לוחות זכרון סמן צ"ג):

ה"ה הרב הגאון מו"ה דובער כהרב הגאון מו"ה יצחק אברהם הכהן בעל המחבר ספר כתר כהונה נין ונכד להגאון האמתי בעהמ"ס שפתי כהן נפטר ביום ג' ב' אדר שני תקע"ה תנצב"ה.

ובנו השני של הגאון בעל כתר כהנה היה ההג"מ חיים מאיר זאב הכהן וכאשר יצאתי מבית ועד חכמים אבי מאיר הגאון האמתי וצ"ל ומצאתי עדה מפוארה היא ק"ק טרלא במדינת פולין אשר היה מרצונם הטוב לשים עין חשקו בי מבלי הביט היותי צעיר לימים ושמו משרת עבודת הקדש הקהל על שכמי החלוש להיות להם לרב ומורה ובעת הזאת עדיין לא הגיעתי לבר עונשין ולשונו בהקדמת ספרו שערי חיים). אחרי כן לקההו לחתן הרב הנגיד מ' שלמה מטרא ויתן לו לאשה את בתו מ' שרה לאה אשר הולידה לו אשתו מ' יענטל בת הרב הקדוש מ' אלכסנדר סענדר הי"ד מוזושטש בן הרב הגדול המפורסם מ' אברהם אבוש הכהן וצ"ל בהג"מ משה הכהן גינצבורג האבד"ק ראשניץ. וה' ישלם להם בכפלים. ויתן להם מקום בנן עדה תחת עין החיים, וישבתי בק"ק הג"ל כימים אחדים ימים יומיה באהבת תורת ה' אשר היתה חקוקה על לוח לבי להגדיל תורה ולהאדירה. ולהבין דברי חכמים כדרכונות וכמסמות נטועים ואחר כן המר לי שדי אשר בעוה הבערה ללהב יצאה בק"ק הג"ל ונשרפה כל הונו ורכושו וביותר תונה לבי על החרושים על הי"ד ועל המטכות ולא נשאר לי מהחרושים הג"ל רק מעט מזעיר מה שהיו חקוקים על לוח לבי ושבר אל שבר יחוד ידובקו אשר בעת הזאת גברו המלחמות במדינת פולין ובעולם. והעלו רעיוני ליסע ממדינה והלכתי ממדינה למדינה למקומות אשר אבותי הגאונים והקדושים וצ"ל לא דרכו שם. ויקום בי ממש מיום שנשתברו הלוחות נגור על התלמידים שילמדו מתוך דאגה ואנחות... והנה גם אנכי הצעיר והרל כאלפי ישראל בהאי פחדא יתיב וכל ימי היו רעים וגם בגלות כשילטל ובצרות. ובאתי למדינה זו מדינת הגר ובאו אלי אנשים יראים ושלמים מק"ק ראטצפערטא אשר לקחוני מאחרי הנה להיות להם למאיר עינים את הדרך אשר ילכו בה והשתרגו עול על צוארי לרעות עררי צאן קדשים ושם היו מתאספים אלי עדרים עדרים להשקות להם מבארי מים חיים והפיץ ה' בידי מצליח. ות"ל העמדת תלמידים רבים מורי הוראות בישראל ואחר כמה שנים נקרא נקראתי מאלופים ראשים נגידים נדיבו עם להיות להם לרב ומורה ה"ה ק"ק נאדאדוואר והסכיבות וגם שם למדתי עם בחורי חמד... ואחר זמן ומנים העלו עטרה כראשי ה"ה האלופים דק"ק סוליש והקומידאט אנאטשא יע"א... ובעת שהייתי על ערש דוי היל שמתו בשוחות לאלהי השמים. שאם ישבוק לי חיים, אזי אראה לחבר מה שהנן ה' אותי... ולכן קראתי שם החבור שערי חיים" (שם בהקדמתו).

הרב הזה לא זכה לראות פרי תנובת עטו חקוק בעט ברזל ועופרת, וטרם מותו צוה לבנו ההג"מ אלכסנדר יעקב הכהן להדפיס דבריו ובנו זה נטע אהלו בעיר שינאווי ומידי היותו פה אף שהיה נגיד ומצוה לעמו וכסף תועפות בהיכלו כבוד, לא מש מתוך אהל של תורה, ולבו יהנה חכמה ודעת, ואת ישרים סודה, ורק לעת זקנותו כי דבר המלך רדפו, וצלעו לקח ממנה החכמה יאלצוהו לשוב למדינת הגר ארץ מולדתו, מכמה טעמים החכמוסים עמדה ובית שרצונו להדפיס חיבר אביו הגאון וצ"ל בצירוף חדושו אשר אסף בחפזו. (לשון הג"מ שמעלקא טויבש האבד"ק שינאווי. ואמנם הוא הביא מחשבתו הטובה לפעלה והדפיס בעיר פרעסבורג שנת תרי"ט ה' "שערי חיים" הכולל שו"ת וחרושים בהסכמות הגאונים מ' ישעיה בהג"מ מרדכי בנעט האבד"ק סאבאלמש (ה' לסדר תרומה תר"ח) אשר יכנהו בשם "מחות נ"; מ' ירמיה בהג"מ בנימין וואלף בעל שערי תורה האבד"ק אוהעל (י"ד מנתם תרס"ו); מ' שמעלקא טויבש האבד"ק שינאווי (ד' אח"ש תרי"ב); ומ' צבי הירש האבד"ק ליסקא (יום א' פ"שת הברכה שנתרס"ו) ע"ד בהסכמתו על המחבר: "שהיה גאון ומלכן שמעתתא אליבא דהלכתא וא"צ לרשום הסכמה כי היה גאון מפורסם". גם הדפיס הר' אלכסנדר יעקב בראש הספר שיהיה אשר

שר לכבוד אביו המחבר הרב הגדול מו"ה אברהם יצחק אייזיק גליק התן הגימ' ישעיה בנעט הנ"ל, ואלה דבריו (בר"ת): לכבוד הרב הגאון מוה"ר חיים מאיר זאב הכהן זל"ה):

ר"ל קטו שושנים	הודם והדרם	אָרְוִים גַּעְלוּ	רוח פִּנּוֹת
כָּלֶם גַּעְמִים	רַב יָקָם	וְהֵם גַּעְלוּ	רַב תְּבִנּוֹת.
כָּרִים נִחֹחַ	בִּינָה יָצָם.	נָאוּ הַלְלוּ.	תְּקִמִים יוֹדוּהוּ
יָאֵין חוֹחַ	הִנֵּה רָאוּ!	מִתְרוּ לְרֹאשׁוֹת	יִשְׂרָאֵל וְהַלְלוּהוּ
דוֹרְאֵי בֵית.	נְאֻהָ נְאֻהָ	הַיּוֹם בְּהַגְלוֹת	וְשִׁמְחוּ וְקָרְאוּ
מִלַּ תוֹכְרוּ.	זֶה יִשְׁכְּרוּ	הוֹנָה מְדוּפֵי	
מְאִירַת עֵינַיִם	אִם זָכְרוּ	נִדְרָ לְבַתִּיבָם.	
אוֹר יִשְׁמֵם	בִּינָה הִכְרוּ.	זְפוּ דְכְרוּ	
יִפְיֵין אוֹרוֹ	הֵא לָקָם	לְמַדוֹ אֲמָרוּ	
רַב זָהְרוּ.	כְּלִילַת יוֹפֵי	לְיֹדְעִים וְנִבְנִים	
		הִמָּה נִבְנִים.	

ובתו הצנועה מרת אסתר היתה אשת הרב הגימ' ארעזר בהר' אריה לייב (במ' פנחס זעליג בעל עטר פז (פפד"א תקכ"ח) הכולל באור על הרא"ש מסדר נשים). הוא נולד בשנת תק"ך ובהיותו כבן עשרים שנה נתקבל לאבד"ק פילין בפולניא ובעת ישבו שם על כסא הרבנות כשמינה שנים הביא תחת מכבש הדפוס ספרו שו"ת שמן רוקח (ח"א נאוידוואהר תקמ"ח) בהסכמות נאוני הומק ויכהן פאר על כסאו יותר מעשרים שנה ונתמנה משם לרב אב"ד בעיר טרישט אשר במדינת מאהרען משם חמק ועבר להעיר רנשבורג וגליל פילין וגלאטווא ואהרי שנים מספר חזר לטרישט ובאהרית ימיו בשנת תקפ"א נתקבל לאבד"ק מיקלאש והגליל. במדינת הגר' ושם גוע ויאסף אל עמיו (ואף הוא זכה לבן גדול בתורה הוא הרב הגימ' בנימין וואלף האבד"ק קעלין המחבר "שערי תורה" התנו של הגימ' יצחק אייזיק האבד"ק אשפצין, ונדבר על אדותו במחברתנו "קורות הרבנים בקהלות ישראל" וספריו היקרים סמא דחיי שערי דעה שב שמעתתא ועוד חבורים רבים נודעים בכל תפוצות ישראל לכל ההונים בתורה ובפולא דאורייתא ותולדותיו ותולדות יוצאי חלציו כתב בימינו אלה הרב אבד"ק קעמפנא אחר מנכדיו. —

אלה תולדות וקורות הכהנים הגדולים אדירי התורה אשר הם "כתר הכהנה" בכל דור ודור זה מאות בשנים. ולא תמוש התורה מפיחם ומפי זרעיהם עד עולם!

אגרת בקרת.

ב"ה ה' מנחם אב נזר"ת לפ"ק ביעלשיץ.

רב שלום וכמ"ס לידדי הרב ההכם הנכבד וכו' מו"ה הד"פ נר"ו.

כבר כתבתי לך, והגדתי לך גם על פה, גודל שמחתי בקריאת ספרך היקר, לוחות זכרון (וביותר מעמוד 38 והלאה אשר הוא חדש ממש) ומחברתך הנחמדה. השקפה על הר"א ברודא, ובאתי בזה להעיר אותך על איזה דברים: עמוד 67: ר' פנחס אליהו בכ"י שלי סמן 430 מצאתי אדותיו כתב מליצה מחרב ר' אברהם יונה אבד"ק וויניציאה (ראה מ"ש עליו רמשי"ג בתנ" צד 46) אשר התחלתו: "להרב פנחס אליהו ווילנא בעל ס' הברית, למאיר ובא פנחס זה אליהו וכו' חכמת אדם תאיר פניו שונה הלכות כו' ויוצא פרה זה מפר הברית המלמד לאדם דעת וכו' מתהלך בתומו צדיק כו' ומסיים: "לקוח את ספר התורה וכו' והורדו לאיש מנחה במנה הראויה וכו' הלא זה דברי המדבר בצדקה כו"ה פה וינציא ע"א כ"ה מעש"י לחדש כסליו בכל לב ידרשוהו לפ"ק. הצעיר אברהם יונה ס"ט. — עמוד 79 סמן קכ"א: "מור הג'מ אברהם נ"ה יענ"ה שלא אלי. מכתב גלו' והתראה להכופרים בביתו של אברהם אבינו" לפרסם אותו ברבים ואנכי הדפסתיו במ"ע הלבנון שנה שמינית (תרל"א עמוד 15) ועוד נדפסת ממנו תשובה אחת בקונטרס אחרון אשר בסו"ס מנחת קנאות לר"ץ חיות ז"ל (ד' האלקוא תר"ש). ואעתיק לך מה שמצאתי באמתחתי הנוגע לתולדות מורי הרב ז"ל אשר כתב חתנו הר"מ איר מארקאוויטש ע"ה בלש"ה"ק מעורב עם לשון אשכנז ואנכי העתקתי דבריו לשפת עבר וז"ל: חותני וצ"ל נולד בעיר קשנה יאנוב במדינת מולדנא, אבותיו היו אנשי שם חכמים ומורים, כאשר כתב בהקדמת ספרו צלות אברהם, הוא היה הצעיר מאחיו וכלם היו גדולים מופלגי תורה, אביו הצדיק הלך לעולמו בשנת תקפ"ד, אמו נפטרה בימי נעוריו ולמן היה איזה זמן בבית אחיו הרב הגביר ר' יוחנן בטשענסט'האָב, ושנו התמיד מאד בלמודו ועד הגיע לחמשה עשר שנה כבר כתב הרבה חדושי תורה. בפולנא נשא אשה אך מאיזה סבה נתן לה גט פטורין, וכן עשרים שנה בא לקראקא וישא שם אשתו השנית, ולפני זה כאשר בא עמה בהתקשויות היה זמן מה בעיר קרשאנוב אצל אחותו הצנועה מרת גיטע אשת הגביר ר' יצחק שענה בערג ומינס כתב שאלה ארוכה (ובה כתוב שהוא בר עשרים שנה) לק"ק לייפניק להג"מ ברוך פרנקעל ז"ל, וכסופו כתב: "ואנכי לא אמנע מלכתוב את אשר אמרתי בזה בחזיתי בר חמש ונשר שנה לתרין קישיות האחרונים כו'. ואיזה שניט אחריי הנ אפריונו היה סוחר בעורנו קראקא ואח"כ נתמנה למו"ץ ודיינא בקהלתנו, בשנות תקפ"ה נולד לו בנו בכורו הר"מ רדכי צבי הירש ע"ה ובפטירתו היה חותני וצ"ל בן שבעים או בן ע"א שנה, כי הוא נשא אשתו השנית כאשר היה בן עשרים או כ"א, וכאשר נפטר בשנת תרל"ז היה בנו הנ"ל בן תשע וארבעים שנה. במשך חמשה וארבעים שנה זויה דיין וראש בית דין בקהלתנו קראקא בתוך כתביו מצאתי אלה הדברים: (1) מכתב אשר כתב לעיר לבוב ע"ד מות הפרעדיגער בהן. — (2) מכתב ע"ד מצות על מאשינע. — (3) ע"ד אנשים הטאני (הנ"ל הנדפס בהלבנון). — (4) ע"ד בניו של האיש בארוך (Baruch) אשר בניו המיוז והשתמדו אותו בעת מותו. — (5) לפרנס העדה הפה להישיב מצב הדיינים. — (6) לה"ה ר"י מיוזעם בתוכחת מגלה ע"ד חתנו אשר כתב שיר התול ולצון. — (7) העתק מה שנתב להר"ה על דבר זקנו הוי"ב ר' יוחנן מפינטישוב וע"ד הספרו על ר"ד רפפורט. — (8) מכתב לר' שלמה דייבקים

לקארלסבאד. — 9) ע"ד הספד גזיגער בברלין. — 10) מכתב ר' חיים זעליג סלאנימסקי. 11—12) שני מכתבים לק"ק מאטערנדארף ע"ד הרבנות דפה וע"ד מסדרי גיטין אשר קמו נגדו. — 13) מכתב מבר"צ ע"ד אשר החרמו איוה אנשים ת"ח מובהק מקהלתנו. — 14) דרשה ליום הולדת יורש העצר, ועוד דרשות וחדושים באגדה ובהלכה. גם מכתב הודאה (בעל"אונגסשרייבען) עבור חותני ד"ל מראש (פרעזידענט) עורנו קראקא. ודרך אנב אעתיק בזה מכתב אשר כתב כאשר שלחו לו למנהח גביע של כסף והוא החזירו ליד בעליו * וז"ל:

בעז"ה ליד אדר תרל"א.

רב שלום וברכה לכבוד ידידי הרבני הנגיד מו"ה ש. וואקס נ"י.

הנה הגיעני הגביע אשרי שעה לי מעב"ת למנה וכללהו במצות שלוח המנות וידידי הישכיל עשה בזה כחכם איש תבונות. אבל תמחני כי אם כ"ז לא הישב לראות תכונתי המאמיתית כי מעודי לא באלה הפצתי וגם עד נצה לא אחפיץ לקבל מתנות אף כי התשררה הוא לי לרצון, וכראי מוצק הנה בעיני לראות בה קרני אור פני אהבי ורעי עד היכן תוכו רצוף אהבה, כן חותי בקדוש בהגביע אשר שלח לי כי עזה אהבתו אלי ותשורתו הראתני תכונת נפשו היפה כי איננו כפה טובה. אבל תכלית נרצה זה כבר נגמר ונעשה ברצון, כי רצו מעב"ת בכוסף נמוץ להראות לי בהגביע אותות אהבה וידידות, וכב" שבעה עיני באור פני אהבתו אלי, ויאמין לי כי בעת הסעודה סעודת פורים נשאתי את כוסו ואל אשר בתוכו אהבה ורעות ותוכניות נפשיותו הבטוני ורבת שבעה לה נפשי בזה, אכן החומר של זכלי עלי למשא, ווק את הנפש מכל דבר אקה לי וכמאמר החכם כו.

אברהם נ"ה.

עמוד 26 הערה 2: בהערותי בסוף עה"צ ע' 65 כתבתי כי לדעתי מזה שמוכח בת' מהר"ם מרוטנבורג רבנו יעקב מקרקוב היא עיר קרקוב אשר במעקלענבורג, אמנם המובא מהחכם נייבוייער בספרו "אויס דער פעטערסבורגער בויבליותיק" עמוד 140, מ"ש הקראי יוסף בן מרדכי לאלי בשיצ'י: "וראינו לספר לכם הענין שהקרה בעירנו בטרוקי בשנת ה'תרמ"ד וכו' והראינו לרבנים המתאכזנים פה בטרוקי יעקב סוכי מכפא ועוד הרופא מוכרקוב" אינו נראה לי שתהיה פה המונה לעיר קרקוב

(* בדרך אנב ארשום פה מה שספר לי מורי החנ"מ יקותיאל זלמן דע-מ-ביטצ'ר נ"י. בשנת תרכ"א כאשר בא לעירנו החנ"מ שמעון סופר זצ"ל ונתקבל לאב"ד ור"מ בפה, שלח ביום זפורים הראשון לנטוואתו בעירנו משלוח מנות להנהו תרי צנתרא דהבא להחנ"מ אברהם יענר ולאביו החנ"מ משה דעמביטצ'ר ז"ל בעל מ"מ הדעת. להראשון שלח תפוח זהב ובקליפתו עשה חור ונול ויתן לתוכו אדום זהב, ולהשני שלח עשרה רב בצירוף צליחות יין ובצירוף מכתב אשר זה לשונו: "כ"ה פורים תרכ"א לפ"ק.

שמחת פורים לאיש הגדול בענקים הרב הגאון משה יעקב דעמביטצ'ר נ"י. בירושלמי מגלה (פ"א) תן: "ר' ודן נשייא שלח לר' הושעיה רבה כו' שלח ואמר ליה קיינות בנו ומשלוח מנות איש לרעהו" ולמאורו קשה הלא בדברי חז"ל אלה וכמו כן במגלת אסתר נוספה המלה "איש" שפה יתר היא, הוה לי לכתוב ומשלוח מנות לרעהו? לכן נראה לי לכאר בדברי חכמים (חדו"ס שר' הושעיה רבנו דמו בתשובתו לר' יהודה הנשיא, קיימת בנו ומשלוח מנות איש — כמו של איש — לרעהו, כי הוא היה נשיא דורו ומרבים העם לשלוח לו מנות גדולות ותהי לאל ידו ליגלות מנות איש — כמו של איש — לרעהו. שמעון החנ"מ משה סופר זצלה"ה. המשכיל יבין אל מה ירומן מליו, אך שניהם החזירו הכסף לידי שולחן, כאמרם כי שונאים הם המתנות. אז הרים החנ"מ שמעון סופר זצ"ל על גם את ענות רוחם וצדקם.

אשר במעקלענבורג, כי רחוק אצלי שבא משם לרוסיא, לכן יותר נראה שהכונה פה לעיר קראקא כמיש החכם רא"א הרכבי ומתהרה השבתי שהנכון כמו שכתב הח' נייבויער בספרו הנ"ל עמוד 61 שהיא עיר Charkow יען נכתב ברקוב לא קרקוב, אמנם שבתי וראיתי כי העיר הזאת נתוסדה בשנת 1650 למספרם (לעסקין ברקוויו) או 1653 (לעסקין מייער) ואך יוכל להזכירה הכותב בשנת 1484? — וכנראה שמפני טעם זה כתב החכם הרכבי שהיא עיר קראקא, ובאמת מצאנו שגם קראקא נקראת קראקוב (Kraków) בשפת פולניא, וראה עה"צ הערה 31 צד 30 וגם מ"ש ר"נ ברו"ר בהכרמל החדשי שנה ילושית תרל"ה ע' 661. — ולפי' כתב פה הקראי ברקוב, שלא בדיוק, במקום קראקוב. —

ובנוגע למחברתך היקרה השקפה על הג"מ אברהם ברודא, הנה גם נכתבו תולדותיו בספר רבני פראנקפורט (חלק שני), אך אצלך נמצא הרבה יותר, ורק דברים מעטים מצאתי שם להשלים ולמלאות בהם את דבריך, הלא המה: (ע' 80) מ"ש הנ"מ יונתן בהסכמתו לס' אשל אברהם: רוב חכמי ישראל בדור הזה המה משותי מימיו, והנ"מ שמואל הילמן כתב בהסכמתו לס' הנ"ל: "ורוב נאוני חכמי הזמן הם תלמידיו", ובעמוד 81 הביא שנמצא בס' נוהג כצאן יוסף (ד' הענא תע"ה, דף כ"ה ע"ב) שטר עיסקא שחבר הנ"א ברודא, ובע' 87 הביא חרם הנ"א ברודא נגד ישעי' חתן יהודה משיה מכת ש"צ שר"י. — גם הביא שם (ע' 81) התקנות אשר תקן לצמצם הרבה ושלא לעבור הק בענין הסעודות והמלבושים, וכי אחד מהפרנסים הרפ"סן לחלקן בין אנשי העיר וגם נמצאו אצל שודט, וכאשר עיינתי בספרו "ידישע מערקווירדינקייטען" מצאתי כי הרפ"סן כה"ד מחלקה ג' עמוד 81 עם תרגום וקצת באור, והנני להעתיק לך בזה סעיף הראשון, וגם סעיפים האחרונים (ובמאמר מוסגר גם קצת מתרגום שודט): היום יום ה' י"ז תמוז תע"ה לפ"ק, הוכרז בביה"ב, ישן וחדש בפקודת החברות וכו', ובהסכמת הגאון אב"ד נר"ץ פה ק"ק פראנקפורט דמיין, וזה יצא ראשונה, א), אויף קיין סעודה הן סעודת מצוה הן בסעודה שעושה היחיד לקופה שלו או סעודה שעושים הקופה (Gesellschaft) לעצמם יהיה מי שיהיה או סעודות סיום גם בסעודה שעושה הג"ץ (הגבאי צדקה) בהנוכה זאלן וועלשי האנין או וועלשי הינער אלי טארטין פאסטעטין אין דער דעק גם שיסל פאסטעטין אלי קונפעקטין טראקן אופש (Obst) מכל שכן פרמידן (Pyramiden) גראשפלט ברוט ניש על השלחן געברוכט ווארדן איז אסור בחרם רק באם הסעודות הנ"ל במוצאי שבת זיין רשות מאנטיל (Mandel) טארטין פאשטט (Pastet) קוכן צו געבין, סעודה שעושה הפרנס לפרנסים כנהוג איז אינו בכלל הנ"ל. — ל"ח), ב"ב (בעלי בתים) ונערים זאלן כלל וכלל קיין פעדים (Fäden) קנעפף מזהב או כסף במלבושים טראגן ונערים בשבתות קיין טראטארין קאמיועליר (Drap d. or Comisoler) טראגן בחרם ובקנס זייד ר"ט (Thaler), — ל"ט), בימי החול זאלל קיינר איין טלית מן משי טראגן בקנס ב' ר"ט אויך בביה"ב קיין שנופף דובאק (Schnupf-Tabak) געברויכן בקנס ד' ר"ט. — מ"ט), עז זאל להבא דהיינו מן הקיין תע"ו הבע"ל קיינר מבני קהלתנו יצ"ו זיך בשוואלכאך פינדין לאזין מן ר"ח אב עד אחר ת"ב בחרם ובקנס מאה ר"ט, התיקון הלוי זאל אן היבין מהיום תוך שמנה ימים, כל הנ"ל זאל גייהאלטן ווערדין בלי ערמה וכו' ולהשומים ינעם. —

עוד כתב שם שודט כי אחר ר' נפתלי הכהן היה ממלא מקומו ר' שמואל שאטין עד שנבחר לפני שתי שנים בערך ר' אברהם ברודא, איין לאנגער שטארקער אנזעהנליכער מאגן, (והחברים האלה הביא משודט גם יודי החכם ר"ד קיפמאן בהערה לזכרונות נליקל שהו"ל ע' 324), ומוה תראה יודי, כי מה שכתבת (ע' 8)

"כי נתמנה בראשית שנת תע"א לאבד"ק פ"פ צריך תקוף כי אמנם התקנות נכתבו בשנת תע"ה ושודט יאמר כי אז היה בערך שתי שנים בפ"פ וא"כ נתמנה בשנת תע"ג. וזאת מפורש יוצא גם ממקום אחר כמו שתראה הלאה.

והנני להעריך עוד, כי הח' כרמולי בס' המסעות (Itinéraires) ע' 287 כתב כי ראה אגרת בכ" מר' דוד רפאל מייא שליח ק"ק מיין אשר כתב בפראג יום ד' ה' שבט תס"ט לשולחיו במיין הכוללת ענינים רבים לבחירת הר"א ברודא לאבד"ק מיין. ובע' 227 כתב כי מצא בכ" שלו אגרת מהר"א ברודא לפרנסי עיר מיין מיום ו' ט' אייר תס"ט, ובה יודיע להם כי בדעתו לעזוב עיר פראג עם בני ביתו ביום א' י"ה לחדש הנ"ל ולחונן הנ' השבועות אצל בנו הר' משה בעיר האנוי או בעיר פפערשע אצל הותנו ר' שמואל זנוויל, גם יכתוב להם כי פרנסי עיר פראג השתדלו מאד שישאר אצלם וגם עליו היה קשה מאד הפרדה. אמנם יען כבר הבטיח לפרנסי מיין, ישמור מוצא שפתיו. — עוד נמצא בכ" הנ"ל אגרת מבנו הר' משה ברודא לפרנסי מיין, מעיר האנוי יום א' ב' סיון תס"ט, ובה יודיע להם כי כבר נסע אביו הר"א ברודא מפראג וכי רצו שם לתת לו הרבה שלא יעזוב אותם, אך הוא נאמן בדבורו, ויבא למיין מיד אחרי חג השבועות. — וידידו הח' דוד קיפמאן מצא כתב הרבנות אשר שלחו ממיין להר"א ברודא, והדפיסו במ"ע הצרפתי Revue כך י"ט עמוד 124 המתחיל: "בהתאספו יחד היה פו"ט וכו' דקהלתנו יצ"ו ק"ק מיין וכו' קבלנו עלינו כו' הגאון המופלא הש"י המרום הרב המובהק מו"ה אברהם בראד ראש ישיבה דק"ק פראג לע"ע, להיות לנו וליושבי ק"ק ולכל הנלוים לנו לאב"ד ולראש מתיבתא ולמיין וכו' ומסיים: כל הנ"ל יצא מפי היה פו"ט וכו' יום רביעי טו"ב השון תס"ט." — ושם ע' 120 העירה ו' כתב כי ר"א ברודא נתן הסכמתו לס' ראש יוסף ביום ט"ז אייר תס"ט. — ובעמוד 128 הדפיס כרוז מעיר מיין: "מאחר שכהר"ר מאיר בהר"ר יהודה ליב בהן זולו בכבוד מורנו הגאון הגדול המפורסם מו"ה אברהם ברודא נר"ו וכו' ופער פ"ז מבלי חק בדברים רעים, וזוללים אשר לא ראוי להעלות על הנייר וכו' ככן נתאספו כסאות למשפט וכו' לעיין ולדקדק בדינו וכו' לסבול עונשו וכו' ויצא מאתנו וכו' שלא יהיה לו שום מינוי בקהלתנו ולא יצורף בשום דבר בעסק הקהלה וכו' ולא יבא לשום דיונות וכו' גם יכריזו בבתי כנסיות וכו' נעשה באספה כנ"ל וכו' ר"ה אדר ראשון תע"ב לפ"ק." וגם מזה אנו רואים כי לא היה יכול לבא לפ"פ רק בסוף שנת תע"ב או בראשית שנת תע"ג. — ע' 11 שורה 9 צ"ל שלמה זלמן ת' שאול כמו שהוא לנכון בספרך "לוחות זכרון" צד 22 בהערה.

ובזה אצא ואומר שלום לך ולתורתך כנפשך וכןפשי ידיך הרויש והמוקרך

שלמה זלמן חיים האלברשטאם (*).

(*) להשלמת המכתב מיד"ג הרב שזח"ה נ"י אספה איזה הערות קטנות הנוגעות תיקון דברים אחרים בספרי "לוחות זכרון". לסמן מ"ה יש להוסיף דברי פסק הח"ק (דף קט"ו ע"ב): "הראש ומנהיג מהר"ר שמעון במהר"ר... לס אברהם זצ"ל באי"ט דסוכות י"ד תשרי נקרא ר' וואלף דיין ת"ז." — לסמן נ"ז יש להוסיף דברי פסק הח"ק (דף רנ"ה ע"א): "שנקבר ביום ד' ג' אדר ת"ק." — ס' ע"ב. נמצא עליו אמ"ר מיוחד בפסק ביהכ"נ רא"וי ושם נרשם שמו משה יקותיאל זלמן. — ס' ע"ד. מצבת אחיו הר' צדוק רצ"ס מצאתי על בית עלמין הישן וזה נוסחה:

מדואים ותקונים

לספרי "כתר כהנה".

(א) לשאלת ידידי הרשזו"ה על המקור אשר ממנו שאבתי שכתבתי (פ"א ס"א) שחר' משה כ"ץ היה דיין בפפא"מ. הוא מהקדמת שו"ת השיב ר' אלעזר להר"א ליפשיץ האבד"ק ניוויז המתיחס לאחד מיוצאי חלציו. —

(ב) (צד 6) תחלת פרק שני כתבתי שלא בדקדוק וכה צ"ד להיות כי שאב ממעין תורת אביו ואח"כ שלחהו אביו לעירנו קראקא וארוחתו נתן לו על שלחן שארו בעל מנ"ע והוא אז עלם צעיר. וה' לקח את שארו זה השמימה ויסע לטיקטין לרלות פנינים מעומק ים התלמוד מבאר "ישיבת הג"מ יהושע בר' יוסף. וכאשר נתקבל מורו זה לר"מ בעירנו קראקא בא הנה בחברת מורו ואח"כ עזב עירנו ויסע עירה לובלין.

(ג) (צד 7) רבנו שבתי כ"ץ היה מבית דינו של הה"חלקת מהוקק' ביהד עם מחותניו הג"מ אפרים בעד שער אפרים והג"מ א"ש קאדנובר. ורגזה הארץ תחת אלה שלשה" (בהקדמת ס' שער אפרים).

"פה נטמן איש ישר ורך בשנים האלוף והמרום כ"ש כהר' צדוק בהאלוף הראש והקצין מוה"ר זעליג רצ"פ שהלך לעולמו ביום ה' כ"ח תמוז תקו"י תנצב"ה."

ס' פ"ג. מצאתי התימתו בראש שער אורנים ותומים כזה: "אפרים הלוי מברלין". — ס' צ"ז. ראה בהכרמל החדשי שנה ג' צד 517. — ואלה דברי דוד האחרונים אשר השנתי אחרי השלמת הספר:

"אדוני היקר! הנני מברכך על המונמר בהחמך את הדפסת ספרך היקר, ואם מעשות וצנומות הנה הערותי כיום לא אמנען מידך הלא רצונו של אדם הוא כבודו. תחונ את ימי החג הבע"ל בשמחה ובששון כאות לב מוקירך הדו"ט ושלומך תמיד דוד קויפמאנן. 1697. — צד 69 סמן צ"ז. שורה הראשונה צ"ל: "כל יודע נהי". ויש לתת קוים על היוד מיודע, וכמו כן יש לתת קוים בראש מלת צעקת כו' כי הן ראשי תיבות שמות המת יצחק צבי. ושם שורה 5 צ"ל ויראה ת' וי"ש. — ס' ק"ד שורה הרביעית חסרה בהמצבה (ואלה דבריה: רייה נפש אמלל ואמללה, נער וזקן בחור ובתולה. חד"פ). — סמן ק"ו צד 72 שורה 6 צ"ל: "בבית מקדש מעט" ר"ל כי הוא מעשרה רואי פני מלך מלכי המככים הראשונים אשר ישפכו שיחם והנינם בבית תפלתנו. — סמן ק"ח צד 77 שורה א' במצבה צ"ל הילילו, ויש לתת קוים בראש המלות שומו, ל שבר, מעטה, הורד, כי הן ראשי תיבות משם המת שלמה. ובשורה השלישית צ"ל אדרתה ת' אדרתה אשר אין לה שחר, והוא כמו דברי הכתוב (ישעיה ס"א ג'): מעטה תהלה דומה לצניף תפארתה. — צד 79 שורה 3 צ"ל: הילילו, ובשורה 8 צ"ל: "בשבת שירד". עכ"ל החוקר הרד"ק ג"י.

B

375.